

**מאמרי חנוכה
שנת ה'תשכ"ו**

**עם
סדר הדלקת נר חנוכה**

זה השער לדי
צדיקים יבואו בו

מאמרי חנוכה ה'תשכ"ו

מאת

**כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ממונקאטש**

הופיע לראשונה לקראת ימי חנוכה ה'תשכ"ו
על ידי תלמידי ישיבת מנחת אלעזר
ועתה נסדר ונדפס מחדש לרווח צמחון אנ"ש שי

ברוקלין, ניו יארק
חדש בסלו ה'תשע"ח

ספר שערי אורה

מאמרי חנוכה ה'תשכ"ז

First Edition: מהדורא ראשונה: **כסלו תשכ"ז**
December 1966

Second Edition: מהדורא שניה: **כסלו תשע"ח**
December 2017

יוצא לאור על ידי:

הוצאת אמת

אור תורה מונקאטש

מכון להר"ל ולהפיץ ספרי רבותינו הקדושים

published by:

Emes Publishing Inst.

Ohr Torah Munkacs

P.O.B. 393

Brooklyn, New York 11219

Tel: 347.408.5208

Fax: 718.504.3526

Email: EMESOnline@gmail.com

כל הזכויות שמורות ל:

הוצאת אמת

Copyrighted © 2017 by:

Emes Publishing Inst.

All rights reserved to publisher

The entire text has been newly
edited designed and set.

No part of this book may be
reproduced in any form,
including information storage
or retrieval, in whole or in part,
without written permission
from the copyright holder

תשואות חן

לידידנו החשובים והיקרים שי:

הרב נחמן חיים בראדי

מנהל רחמי חלמוד ונחמד חפצארת בנים

הרב ישעיה יצחק פרינקל

ירושלים עיר הקודש ונח

על כל פעלם בעריכת והוצאת הספר לאורה
תהי משכורתם שלימה מאת גותן והעזרה

אור זרוע לצדיק

בפתיחת השערים אבוא בם אודה י-ה
אשר חבלים נפלו לנו בנעימים בהדפסת הספר
להביא ולהגיש מנחת ביכורים אל מול פני הקודש
עמדת תפארת ראשינו, אלופינו ומדריכינו
הפותח לנו שערי אורה ומאיר נתיבותינו
אבינו רועינו, רוח אפינו, אור חיינו

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

אילנא דחיי אשר בצלו הטהור אנו חוסים
מפיו אנו חיים ומימיו אנו שותים
עיניו ולבו אלינו כל הימים

ותערב עתירתנו לפני קל רם וגשא
בחיי דמרן מלכא קדישא
יארץ ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל
להשפיע מנועם זיו קדושתו עלינו ועל בנינו
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא
ולאורו נסע ונלך עד התגלות אורו של מלך המשיח
בביאת בן דוד במהרה דידן

בקידה ובהשתחויה

זעירא דמן חבריא

זה השער לר' צדיקים יבואו בו

ס פ ר

שערי אורה

מאמרי חנוכה

(שנת תשכ"ז)

אשר חגגי השי"ת לחגש בדברי תורת, אשתקד בימי האורה

בזכות אבותי הקדושים

אדם מוע"ז לעולם

משה יהודא ליב ראבינאוויטש

ברוקלין יצ"ו

*

שנת תשכ"ז

נוסח השער של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
בהדפסה ראשונה

אקדמות מילין

שערי הספרים, כלם מחוברים, בדיבורים ואמרים, נכונים וישרים, אשר מפנינים יקרים, ועליהם נאמר (תהלים כד, ז) שאו שערים. אמנם אני הצעיר בשנים, בושתי גם נכלמתי להרים פנים, מטעמים אשר לכל מובנים, ואיך עוד אבנה בנינים, להבין מלחמת החשמונאים. אמנם אמרתי שזה חלקי באלה הענינים, להמשיך בדרכים אשר על ידי אבותנו נתקנים, באבנים ויסודות איתנים, ודברי רק כנופך אבנים, אשר נאמרים להשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם, שיראו אותם כל יודעי אותם, באלו ימי ה **אורה**.

שערי האבות הם שערי בינה, כי אורם זורח בכל פינה ופינה, באחלי צדיקים רנה, כי נהנים מזיו השכינה. מי יתן והיו ימינו כאותם הימים, אשר ראינו האנשים הרמים, אשר לכל דבר שבקדושה היו ראשונה קמים, לדרוש עם ד' אלקיך תהיה תמים. במסירות נפש היו נלחמים, עם כל המפלגות והזרמים, אשר לדרך ישראל סבא זרים. הרבו לעשות תקנות, להחזיק בדרכים הישנות, ומאוד הזהירו שלא יהיה כל אחד בונה לעצמו במות, כי בדרך זה חלילה כלנו נמות. ומי האיש אשר דרך חדשה בנה, ישוב לביתו כי היא בחזקת סכנה, כי יכרה להביא כורה אחר כורה, שיראו עיני הקור"א, ללכת בדרך המורה, שהוא רצון הבורא, ואז ילך בלי פחד ומורה, לראות בעיני **אורה**.

שערי דמעות אינם נעולים, ואין לתאר במספיק מילים, איך לבנו שבור לשברים, בכל עת אשר אנו נזכרים, מה נעשה בדיננו, כרם אשר נטעו אבותינו, בית אשר היה כליל תפארתנו, נחמת נפשנו,

אשר אמרנו בצלו נחיה בגלותנו, עד כי יבא משיח צדקנו. אמנם לא כן גזר בורא עולמנו, בחטאינו היינו לחרפה לסביבותנו, אויה לנו כי לא עמדה זכות אבותינו, מיד הרשעים להצילנו, ונשפך כמים דם קדושנו, ולא נתקבלו זעקותנו, אל תעזבנו אלקי ישענו, ובזכות רבותינו, מכל צרה ויגון הצילנו. אמנם זאת נחמתנו בעונינו, שאל ימעטו תלאותנו, ומהר יקדמונו רחמים בעת צרותנו, כי יום יום מייחלות עיננו, שיעמדו אבותנו ויעתירו בעדינו, שיראו עיננו ישמח לבנו ותגל נפשנו ביום שימלוך אלקינו, על כל יושבי תבל ארצנו, ואין הדבר תלוי אלא בתשובתנו, לדרך התורה, אשר בזכותה נראה. **אורה.**

שערי שמים לנו יפתח, האל העונה, לתפילת עמו תמיד פונה, וישראל בכל מקום שהוא חונה, פרק זה ק"א פעמים יהיה שונה, וכך יהיה מונה, עד שידע שיכול להיות שמים בונה, ועולמו בשעה אחת קונה. אם ילך בדרך בה הלכו החשמונאים, אשר נלחמו בכוחות הרשעים, אנשים חטאים ורעים, פרצו חומות עירנו, העמידו צלם בהיכלנו, וטמאו כל שמנינו, עד שעזר בוראנו, רב את ריבנו, ודן את דיננו, ונתן כח בידנו, לנצח את אויבנו, ולהדליק נרות בחצרות בית מקדשנו, ומנרות אלו נתגלה כח התורה, באלו ימי **אורה.**

שערי חסדים נפתחו באלו הדורות, והם באו לנו להורות, כי כל המקרים אשר אתנו קורות, באים להזכירנו בדרך התורות, כי אין האור דולק במנורות, ואין האור מאיר כבראש אשמורות, ולכן כוחות הרע גוברות, ולהשכיח כח התורה הם סוברים. אמנם עמדו לנו חסדי יוצר המאורות, שלא נפול ח"ו לאחד הבורות, ונמשיך בדרכים מהורות. ולכן הבורא יתברך שמו צוה, וקשרנו יחד עניבה, חכמי עירנו ואנשי טובה, גזרנו שאיש את משפטו בל יריבה, ועד אשר לציון אותה, נלך בדרך רבי עקיבא, ונבנה ישיבה, בה יאיר אור התורה בכל זיוה,

ותהיה לשם ולתפארת בכל הסביבה. וכל אשר אתנו ועודים, כלם יחד מעידים, כי בני ישיבתנו התלמידים, הם המה ווי העמודים, אשר יגדלו לראשי היהודים, בדרכי אבותנו החסידים. ועתה העתיקו אמרותנו, בעת הדלקת נרותנו, לפני מנורתנו, והם לשמחת נפשותנו, ואמרנו להפיצם ברחובותנו, כדי שתהיה למשמרת לדורותנו, ולכן הסכמנו להוציאם ל

אורה.

שערי המחברים מבקשים סברות, בדרכים ישרות, להיות שמם על הספר חרות, ולבל יתיה ח"ו כרות, ועושים פעולות ומבקשים תחבולות, להיות שמם נזכר לפני יושב תהילות, בעת אשר בה יעסקו קהילות, ועל ידי זה לא יהיו השערים נעולות, בעת אשר יעמדו בתפילות. לכן גדולי הארזים, משער הספר לעולם אינם זזים, עד אשר ימצאו רזים, להיות שמם בשם הספר נרמזים. וגם אני אתן טעם נעים, בשם אשר אלו המאמרים נקראים, שמם הוא **שערי אורה** כי הלא הם ראשי דברים, בהם אפתח "שערים", ויהיה חלקי בין הבאים, וכיון שבימי חנוכה ימי "האורה" הם נאמרים, לכן בשם זה הם נקבעים. ועוד יש טעמים נכונים, כי שמי **משה יהודא לייב בן חיה פרומא רבקה** ושם **ספר שערי אורה** הם באותה הגימטריאות מכוונים. וגם כשנעלה להיות מונים, דורות מראש אשר כבר בעולמות עליונים, נראה כי שמות ז' ה"ה בעל בני יששכר נ"ע, ושם ז' ה"ה ג אלעזר לאנציתער בעל יודעי בינה ע"ה, ושם ז' ה"ה הצדיק בעל שם שלמה זיע"א, ושם ז' בעל דרכי תשובה ע"ה, ושם זקניי הג"א בעל מנחת אלעזר ז"ל, וגם שם זקניי נתן דוד בן יצחק יעקב ז"ל, וכתחשוב מספרים ראשונים, תראה שהם בגימטריא כמספרים האחרונים, וגם לאותו מספר של שמי ושם הספר מכוונים. ואף על פי ששני הטעמים שונים, ולשני דרכים פונים, כיון שבצד השוה שם אחד בונים, אקוה שבעזרת השם יתברך הם דברים נכונים, ולכן אבטח בשוכן מעונים, שבזכות התורה, ליהודים תהיה

אורה.

שערי היושבים בעמק הבכא, אשר נפשם לעפר שחה, ומצפים ליום
 שחמת המלך שככה, ואז יאמר אשרי העם שלו ככה, וכל איש
 אשר בגלותו בכה, יראה כי ד' אלקים דמעה מעל כל פנים מחה, וישמח
 בכפלי כפלים בעת אשר נפשו נחה, ועד אז יעזור השם יתברך ויהיה
 הכל בהצלחה. את מעשי ידינו נשליך, ואת בורא עולם נמליך, וינקום
 לעיננו נקמת דם עבדיו, במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו. אמן כן יעזור
 מי שתהילות נורא, שנזכה במהרה לאלו ימי ה**אורה**.

הק' משה יהודא לייב ראבינאוויטש

ליל א' דחנוכה

ה'תשכ"ו

איתא בשאילתות דרב אחאי גאון (יישלה סימן כו), הובא בספר הקדוש בני יששכר לב"ק זקני זצוק"ל (מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ד אית גה נט, וראה עוד חידושי מהרצ"א מאמר ד אית יב יג), וז"ל: מאן דאמר (גר חנוכה) בימין, הואיל ואיתעביר ביה מצוה (במזוזה). ומאן דאמר בשמאל, כדי שתהא מזוזה בימין ומנורה בשמאל. הלכתא מאי, תא שמע ושמרתם מצותי ועשיתם אותם (ויקרא כב, לא), ובאו חכמים ופירשו ועשו סייג לתורה, עב"ל. וזקני הנ"ל הניח הדברים בצריך עיון, והביא שכמו כן הגאון מה"ר ישע"י ברלין (בשאילת שלום הגהותיו לשאילתות שם) הניחו בצריך עיון.

עוד איתא בשאילתות (סימן לג): גר חנוכה בשמאל, ומזוזה בימין, ובעל הבית מצויץ בטליתו באמצע. וצריך ביאור שייכות מזוזה וציצית לגר חנוכה.

והנראה לפענ"ד לבאר הדברים, בהקדם המבואר בספרים הקדושים (עיין הגל מחנה אפרים תרומה ד"ה ועשית), ומובא בדברי כ"ק זקני אדמו"ר בעל דרכי תשובה זיע"א, ברשומי דברים בהקדמת ספרו שו"ת צבי תפארת (ד"ה הנני מוסיף עוד) בשם מרן הבעל שם טוב זי"ע על הפסוק (תהלים קיט, צח) מאויבי תחבמני, ומבואר כמו כן בספר הקדוש באר מים חיים (כי תצא ד"ה כי תצא למלחמה) בשם מרן הבעל שם טוב זי"ע לפרש הפסוק (תהלים צב, ט) כי הנה אויבך ד' וכו', עיין שם. והיוצא מדבריו הקדושים שיש שתי

בחינות בעבודת הבורא יתברך שמו, הבחינה האחת והיא דרך הישרה השווה לכל נפש, בחינת (בראשית כה, כז) איש תם יושב אוהלים, להיות עוסק בתורה ומצוות, ואיש אשר אלה לו רגליו עומדות במישור ואין יוצאת וגו'.

והבחינה השניה היא בבחינת מאויבי תחבמני, והוא היוצא מחוץ לאהלה של תורה לרשות הרבים, מקום שליטת הקליפות ויצר הרע ר"ל. ודרך עבודה זו הוא, שישים האדם על לבו כי כחות הסטרא אחרא לית להו מגרמייהו כלום, ואין להם קיום במציאות כי אם ממה שיונקים מהקדושה. ועל ידי זה הוא עושה לעצמו חשבון הנפש, כי זה לעומת זה עשה האלקים (קהלת ז, יד), ובא להכרת האמת כי מלכותו בכל משלה ואין עוד מלבדו. ובכת עבודה זו ממילא מתבטלים ונהפכים הקליפות, והאלילים כרות יכרתון. וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים לז, י) "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו", כי אם רק מתבוננים על מקומו, רואים כי באמת אין לו מקום וקיום במציאות כי אם יניקתו מן הקדושה, על ידי זה 'ואיננו', כי יתפרדו כל פועלי און (א).

(א) **ואמרתי** פעם בבחינה זו בדרך דרוש וחידוד, לבאר דברי הגמרא בשבת (דף ק"ח ע"א) שמואל וקרנא הוו יתבי אגודא דנהר מלכא, אמר ליה שמואל לקרנא, גברא רבה קאתי ממערבא וכו' זיל תהי ליה אקנקניה (כלומר בדקה אם חכם הוא אם לא, רש"י), אזל אשכחיה לרב, אמר ליה מניין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה, אמר ליה דכתיב (שמות יג, ט) למען תהיה תורת ד' בפיד - מן המותר בפיד, מנין לדם שהוא אדום, שנאמר (מלכים ב, ג, כג) ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם, מנין למילה שבאותו מקום, נאמר כאן (ויקרא יב, ג) ערלתו, ונאמר להלן (שם יט, כג) ערלתו, מה להלן דבר שעושה פרי, אף כאן דבר שעושה פרי, אימא לבו וכו' אימא אזנו וכו' דנין ערלתו תמה מערלתו תמה, ואין דנין ערלתו תמה מערלתו שאינה תמה, אמר ליה מה שמך, קרנא, אמר ליה יהא רעוא דתיפוק ליה קרנא בעיניה (הבן בו שלנסותו בא, רש"י).

והנה בבבא בתרא (דף פ"ט ע"א) אמר ליה שמואל לקרנא פוק תני להו, מעמידין אגודמין למדות ואין מעמידין אגודמין לשערים (אגודמין, ממונה להלקות ולענש מעוותי המדות. ואין מעמידים אגודמין לשערים, שלא ימכרו ביוקר וכו', רשב"ם), נפק דרש להו מעמידין

ונראה דעל דרכי עבודה הללו כיונו חז"ל בדרשם (ילקוט שמעוני ואהחנן רמז תתלו) ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך (דברים ה, ה), בשני יצריך היצר טוב והיצר הרע. וכן איתא בבראשית רבה (פ"ט ז) טוב מאוד (בראשית

אגדמין בין למדות בין לשערים (דהיינו שהחמיר לשמור גם על השערים), אמר ליה מה שמך, אמר ליה קרנא, תיפוק ליה קרנא בעיניה, נפק ליה קרנא בעיניה. והקשה הרשב"ם ז"ל (שם ד"ה נפקא ליה קרנא בעיניה) ואף על גב דאמרינן במסכת שבת דרב לייטה כשבא מבבל ותהא ליה קרנא אקנקניה, איכא למימר דגרמא ליה הא והא, עכ"ל.

והדברים סתומים ונפלאים וקשים, ראשית למה דייקו רב ושמואל לשאלו מה שמו, וקללוהו דוקא בשמו. וכמו כן קשה למה צריך ששני הדברים יגרמו לקללה זו. וגם צריך להבין במסכת שבת ששלחו שמואל לתהות על קנקנו, למה הקשה דוקא שאלות הללו.

והנראה לפענ"ד להסביר דברי קדשם וסתימתם, דהשם קרנא מורה על דרכו שהיה לשמור על "הקדש" שלא תאבד, ולא סבירא ליה לעשות מפעלים להפוך את כחות הטומאה והסטרא אחרא לכח הקדושה, בבחינה שפירש מן הבעל שם טוב זיע"א על הפסוק כי הנה אויבך ד', ועל הפסוק מאויבי תחכמי, וסבירא ליה לקרנא שדרך זו בחזקת סכנה, וראויה רק לצדיק גמור ולגברא רבא, וכמו שמבואר לקמן במאמר זה בשם רבינו המאור ושמש ז"ל. ולכן אמר ליה שמואל לקרנא דגברא רבה קאתי ממערבא, וכיון דגברא רבה הוא יוצא מקדושת ארץ ישראל לחוץ לארץ, ובודאי בדרכו לתקן עולם במלכות ש-ד-י, ואתה קרנא - שאינך סובר כן - זיל תהי ליה אקנקניה אם ראוי לדרך זו או לא.

ונבין בזה שאלתו הראשונה שהקשה, מנין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה, והשיב לו קרא דמן המותר בפיד, ורואים מזה שלא צותה התורה הקדושה להפוך גם את עור הבהמה הטמאה ולעלותה לקדושת תפילין, והמצוה היא רק לקחת מן המותר בפיד, ומכאן ראייה לדרכו של קרנא.

אמנם לכאורה יש להביא ראייה להיפך מהא דאמרינן במסכת שבת (דף קנ"ו ע"א) האי מאן דבמאדים וכו' א"ר אשי אי אומנא אי גנבא (ליסטים ההורג נפשות, רש"י) אי טבחא אי מוהלא, עיי"ש. ופירשו הספרים הקדושים שיש לו ברירה ובחירה להפוך מזלו וכח נפשו שלא להיות ח"ו שופך דם וליסטים, רק לעלות כחו לקדושה למצות שחיטה ומילה, ולכאורה קשה מזה על קרנא. ולכן הקשה באמת מנין לדם שהוא אדום, כי לא סבירא ליה כן, ועל זה השיב לו רב שמוכרח מקרא דכתיב ויראו מואב וכו'.

א, לא) זה יצר הרע. דה"צר הטוב' - היינו דרך עבודה בבחינה הראשונה הנזכר, וזה יצר הרע' - היינו דרך העבודה השניה, בבחינה מאויבי תחכמני, שממנו נקח לעבוד את הבורא יתברך שמו.

והמשיך קרנא לדרכו להקשות מנין למילה שבאותו מקום, ודרש ליה רב מגזירת שוה דערלתו, מה להלן במקום שעושה פרי וכו'. וכונת הדברים לדרכנו י"ל על פי הידוע שכתב הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פמ"ט) בטעם של מצות מילה, שהוא להחליש כח התאוה, ולכאורה קשה על דבריו דאי משום הא לא איירי, דהרי אמרו חז"ל (סוכה נב, ב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש, ואם כן למה צריך למצות מילה, הלא עצה אחרת לפניו. אמנם זה אינו, דבשלמא אם ישב בבית ד' כל ימי חייו שפיר קשה, אבל הלא דרך עבודת ד' הוא שגם מאויבי תחכמני ובכל דרכיך דעהו, וגם מחוץ לכותלי בית המדרש צריך להפוך גם אחרים לטובה, ולכן שפיר צותה התורה רק על מצות מילה, ודוקא במקום "שעושה פרי", דהיינו שמוסיף ומוליד אחרים.

אמנם הלא קרנא אין זו דעתו, ולכן הקשה מנין למילה שבאותו מקום, אימא בלב ואימא באוזן. והשיב לו רב דנין ערלתו תמה מערלתו תמה, ואין דנין ערלתו תמה משאינה תמה, ויש להמליץ דדנין על מי שערלתו תמה והוא צדיק גמור ולבו חלל בקרבו ויכול לעשות פרי ולתקן אחרים, ואין דנין מכאן למי שאין ערלתו תמה, כי לאיש כזה הילפותא לא במקום שעושה פרי.

ובנה מובן איך שהבין רב שבא לנסותו, כמבואר לעיל, ולכן שאל לשמו, כידוע מספרי רבותינו הקדושים (עיין אגרא דפרקא אות שלב), ששם האדם הוא שרש נשמתו וחיותו, והשיב ליה קרנא, וזו היא דרכו, ולכן לייט ליה רב שתיפוק ליה קרנא בעיניה, דהיינו במקום מצות תפילין, דכתיב בהו (דברים נה, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך, דהיינו כי כל עמי הארץ גם יראו כבוד מלכותו, אבל קרנא כיון דלא סבירא ליה כן, יהא רעוא דתיפוק ליה קרנא בעיניה.

וכאן יש לשאול, למה לייט ליה, הלא גם דרכו דרך עבודה, ולמה מגיע לו עונש. ויש לומר על פי הא דמסכת בבא בתרא, דשמואל צוה לו פוק תני להו מעמידין אגרדמין למדות ולא לשערים, והוא לא עשה כן אלא אמר להו דמעמידין גם לשערים, ולייט ליה שמואל. ולכאורה קשה כהנ"ל למה זה ענשו, והלא הוא החמיר יותר לשמור על השערים שלא יקחו ביוקר. לכן נראה דזה וזה גרם ליה, דהיינו ממנא נפשך מגיע ליה עונש, דאם שמו קרנא ורק שומר על הקרן ולא על אחרים, ולכן נסה את רב אם הוא גברא רבה כמבואר לעיל, למה דאג להעמיד אגרדמין גם לשערים כיון דאין זה דרכו, וממנא נפשך אין כונתו לשם שמים, וזה וזה גרם לו הקללה כדפירש רש"י ז"ל.

אמנם איתא בספח"ק מאור ושמש (לך ד"ה ויעבר אברם), וכן בספח"ק דרך אמת (להרה"ק ר' משולם פייביש מזבאריש ז"ע), שלא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, כי דרך עבודה זו של 'מאויבי תחכמני' היא דרך מסוכנת, ואם אינו ראוי לכך יכול להמשך ח"ו לתאוות עולם הזה, ודרך זו שייכת דוקא ליחידי סגולה. וטעם הדבר נראה, על פי המבואר בתניא פרק י' שצדיק גמור הוא שאין בו בחינת רע כלל, ולבו חלל בקרבנו. ואיש אשר אלה לו יכול לעבוד את השם יתברך כאשר עם לבבו, מה שאין בן מי שאינו צדיק גמור אז דרך עבודה זו בחזקת סכנה (ב).

ועל פי דבריהם הקדושים אפשר להבין מאמרם ז"ל בבראשית רבה (פ"ג ה) ויקרא אלקים לאור יום (בראשית א, ה) - אלו מעשיהם של צדיקים, ולחושך קרא לילה (שם) - אלו מעשיהם של רשעים, איני יודע באיזה מהם חפץ, כשהוא אומר (שם ד) וירא אלקים את האור כי טוב, הוי חפץ במעשיהם של צדיקים. וכבר עמד בספח"ק קדושת לוי (פרשת בראשית ד"ה רז"ל אמרו) על מדרש פליאה זה, עיין שם.

(ב) ובזה אפשר להבין דברי חז"ל (חולין דף ז' ע"ב) דר' חנינא לא נתיירא מכשפים, דכתיב (דברים ד, לה) אין עוד מלבדו. ומקשינן, והאמר ר' יוחנן למה נקרא שמם כשפים, שמכחישין פמליא של מעלה. ומשני, שאני ר' חנינא דנפישא זכותיה. ולכאורה מה מהני שנפישא זכותיה, הא מכחישין אפילו פמליא של מעלה.

ולפי האמור ניחא, דבאמת אין לקליפות שום קיום ומציאות כי אם על ידי יניקתם מהקדושה, ולכן ר' חנינא דנפישא זכותיה ידע כי הכל הוא מאתו יתברך שמו ומלכותו בכל משלה ואין עוד מלבדו. ושפיר אמר (שם) "שקילו לא מסתייעא מילתיך אין עוד מלבדו כתיב", כי בהתגלות כבוד מלכותו אין מקום לקליפות, ויתפרדו כל פועלי און. ומדויק נמי למה בתחילה אמרינן שלא נתיירא מהם כי אין עוד מלבדו, ובסוף אמר כי נפישא זכותיה. ולפי האמור ניחא בפשיטות, שכיון שנפישא זכותיה והיה צדיק גמור לא נתיירא מכשפים כי גם מאויבי תחכמני.

אמנם לפי האמור לעיל אפשר לפרש המדרש, שכוונתו לשתי בחינות העבודה הנזכר, דמעשיהם של צדיקים היינו הבחינה הראשונה השוה לכל נפש, ומעשיהם של רשעים היינו דרך עבודה של 'מאויבי תחכמני'. ועל זה אמרו ז"ל שחפץ במעשיהם של צדיקים, היינו הדרך הראשונה שזו הדרך תשכון אור לכל הבא אל הקודש לעבוד עבודת השם יתברך. מה שאין כן הדרך השניה שייכת רק ליחידי סגולה, צדיקים גמורים שכח בידם להוציא יקר מזולל.

אולם נראה שזה בשנים כתיקונם, כשאיש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ושבחנו בבית ד' באהלה של תורה, ואין פרץ ואין יוצאת ברחובותינו. אבל בזמן התגברות ההסתער פנים ר"ל, ובאו פריצים ויחללו כל קודש ח"ו, אז לא מועיל דרך העבודה הראשונה. שהלא בעוה"ר כחות הזדון העמידו צלם גם בהיכל ר"ל, ומה יתן ומה יוסיף אם ישאר בהיכל. אז גם החלש בעל כרחו יאמר גבור אני (ויאלה"ו), ואין ברירה כי אם לעבוד את השם יתברך בבחינת השניה, שהיא דרך 'מאויבי תחכמני', ולשים על לב מאמר מאורן של ישראל הבעל שם טוב זי"ע, מובא בבאר מים חיים הנזכר לעיל, כי הנה אויבך ד' - כי הכל מאתו יתברך שמו, ולהתבונן בגדלות מלכותו יתברך שמו שבכל משלה ואין עוד מלבדו.

ומכיון שדרך זו היא בחזקת סכנה כמבואר לעיל, קבלנו התורה הקדושה לשמירה יתירה ולתת חרב בידי יראי ה' נגד היצר הרע והסטרא אחרא, וכמאמרם ז"ל (קהושין ל. ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, כי על ידי עסק התורה, בצלו יתברך שמו נחסה ונתלונן ובאור התורה לנו אור ונסו הצללים.

וזה היה דרך עבודתם בקודש של החשמונאים, שעם התגברות מלכות יון כחות החושך, כמאמרם ז"ל (בראשית רבה פ"ב ג) וחושך (בראשית א. ב) - זו מלכות יון, בעת הזאת עבדו את השם יתברך בדרך עבודה של מאויבי

תחבמני, וכמאמרם ז"ל ולחשך קרא לילה - אלו מעשיהם של רשעים, המרמזו כנ"ל על דרך עבודה זו. ועל ידי עסק התורה הקדושה המנינא ומצלא, בדרך עבודה זו נצחו את כח החושך, והמשיכו גם אור גדול במקומות האפלים ביותר, כי בהתגלות כבוד מלכותו יתברך שמו נסתמו עיני הקליפות והיו בלא היו (ג).

וידוע שעל דגל החשמונאים היה כתוב השם מכב"י. ועיין בשל"ה הק' (מסכת תמיד פרק תורה אור), הובאו דבריו בספר דרכי אמונה, שהראשי תיבות של השם מכב"י הוא (שמות כו: יא) מ"י כ'מוך ב'אלים ה'. ועמד בספר הנ"ל לפרש בכמה אנפי, למה דוקא זה השם היה חרות על דגלם. ולפי האמור פשוט, שזה השם מראה שאין עוד מלבדו, וממילא אין מקום ומציאות למלכות יון כחות החשך והסטרא אחרא.

ולפי זה אפשר לפרש נוסח ההודאה "זוידים ביד עוסקי תורתך". וכבר עמד בספר הקדוש בני י"ששכר (מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ה אות עט) שאין זה דבר והיפוכו כמו שאר הלשונות שבהודאה. ולפי האמור נחא, שדרך עבודת הקדושה של החשמונאים שהיתה בבחינת 'מאויבי תחבמני כנ"ל', היתה רק באחיותם בכח התורה, בעסקם בתורה תדירא, ובוזה נצחו את היונים - מלכות החושך (ד).

(ג) **ואולי** יש להסביר בזה דברי הקודש של הקדוש מה"ר פינחס מקארעץ זצ"ל בכת"ק (אמרי פנחס שערי שבת ומועדים אות ריט) שכתב דעל ידי הירידה הגדולה שנכנסו היונים להיכל, היה צריך לבא אור גדול שיאיר אפילו במקומות הנמוכים, ולכן דוקא בסוף החודש, ודוקא למטה מיו"ד - דמעולם לא ירדה שכינה למטה מיו"ד (עיין סוכה ה, א), ודוקא בחוץ - מקום הקליפות, ודוקא בלילה שהיא תגבורת וכו', והגיע האור אפילו לבחינת רגלין, וזה עד שתכלה רגל מן השוק, עכדה"ק.

(ד) **ואפשר** לכוון בזה סדר השמונה עשרה "השיבה שופטינו כבראשונה", דהיינו חכמי התורה ומפרשיה, ועל ידי זה נזכה להכרה של "ומלוך עלינו אתה ד' וכו'", שמלכותו בכל משלה, וממילא, "ולמלשינים אל תהי תקוה וכו'" ומלכות זדון מהרה תעקר", כי עם אור התורה והתגלות כבוד מלכותו, אין מקום וקיום לכחות הרע והסטרא אחרא.

ונראה דעל דרך עבודתם זו תקנו נר חנוכה בשמאל, לרמוז על דרך עבודה זו, כי גם בזמן שממשלת זרדון בתוקפה, ודרך רשעים צלחה, יכירו וידעו כי לד' המלוכה ומושל בונים, ואדרבה מהם ומהמונם נקח לעבוד את ד', ומאויבי תחכמני.

ובזה יש להבין דברי הגמרא (שבת דף כ"ג ע"א), מאי מברך - אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה, והיכן ציונו - מלא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, א). ולכאורה למה דוקא בנר חנוכה שואל היכן ציונו. ולפי האמור נחא, ההשאלה היא היכן ציונו ללכת בדרך עבודה זו ולקבוע נר חנוכה בשמאל, ומשני - מלא תסור מן הדבר אשר יגידו לך "ימין או שמאל", אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין (רש"י דברים שם), דהיינו זו הדרך של מאויבי תחכמני, גם אז מצוה לשמוע דברי חכמים שדבריהם דברי תורה, ואור התורה הוא למגן ומחסה נגד כל פגעים ומרעין בישין ר"ל.

ובזה נשוב להסביר דברי השאילתות אשר פתח דברינו יאיר: הלכתא מאי (לגבי נר חנוכה בשמאל), תא שמע, ושמרתם מצוותי ועשיתם אותם, ובאו חכמים ופירשו ועשו סייג לתורה. דמזה אנו לומדים דדברי חכמים כדברי תורה, ובכת התורה שלהם היו יכולים לצוות על נר חנוכה בשמאל, ונר מצוה ותורה אור מנינא ומצלא ומבטלת הקליפות והסטרא אחרא בשרשן.

ובאן הבן שואל, דבשלמא החשמונאים הקדושים בני כהנים גדולים שהיו במדרגה גדולה, והיה להם כח התורה, היו מסוגלים לעבוד בדרך עבודה זו ולקבוע נר חנוכה בשמאל מקום הדינים והקליפות. וזה אולי כוונת השאילתות "נר חנוכה בשמאל", ואיך אפשר לתקן את זה בלא שמירה יתירה מכתות החיצונים, ועל זה מוסיף "שהרי מזוזה בימין" שהיא

מבריתח כחות החיצונים והמזיקים, וכמאמרם במסכת עבודה זרה (דף י"א ע"א) גבי אונקלוס הגר, דחזא מזוזתא אפתחא וכו' אמר להו מנהגו של מלך בשר ודם וכו', ואילו הקב"ה - עבדיו בפנים והוא משמרן מבחוץ, שנאמר (תהלים קכא, ה) ד' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם, וזו היא השמירה מצד ימין.

ומוסיף עוד השאלתות ד"בעל הבית מצויץ בטליתו", כי הלא טלית היא בבחינת אור המקיף המגין וחופך על האדם, כמבואר בכוונת הציצית לרבינו האר"י ז"ל (ראה פרי עין חיים שער הציצית פרק ב ועוד), וכתפילת יהי רצון שקודם עטיפת הטלית "ועל ידי מצות ציצית תנצל וכו' מן החיצונים, והטלית יפרוס כנפיו עליהם ויצילם". ולכן אחרי שנאזר ונאחז בימין ממצות מזוזה, ובאמצע הבעל הבית בבחינת "מצויץ בטלית" - שהטלית מברית החיצונים, ממילא יכול להדליק נר חנוכה בשמאל כאמור.

והיוצא לנו מכל הנ"ל, כי בימי חנוכה עלינו להתחזק בלימוד התורה וקיום המצוות ולעשות חשבוננו של עולם, כי אם אפילו עדיין שולטים כחות החושך והסטרא אחרא, מכל מקום הם אין ואפס ולית להו מגרמייהו כלום. ובזכות אור התורה ומצותיה נזכה לשוב בתשובה שלימה, וכיון שהם שבים מיד הם נגאלים (רמב"ם פ"ז מהל' תשובה ה"ה), ונזכה לביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל ב' דחנוכה

ה'תשכ"ו

מדרש שיר השירים, הובא בספרים הקדושים (ראה בת עין דרושים לחנוכה ה"ה איתא במדרש בשם מדרש פליאה): "הדודאים נתנו ריח" (שיר השירים ג, יד) - זה ראובן, "ועל פתחינו כל מגדים" (שם) - זה נר חנוכה, "חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך" (שם) - זה תורה שבכתב ותורה שבעל פה, עד כאן. וצריך להבין שייכות הדברים הנזכרים במדרש.

(ב) יש לדקדק, דהלא עיקר מצות הדלקת נר חנוכה נתקנה על פתח הבית מבחוץ, ורק מפני הסכנה הלכתא דמניחו על שלחנו ודיו (עיין שבת כא, ב), ועיין בנמוקי אורח חיים לכ"ק זקני אדמו"ר זצוק"ל בסימן תרע"א (פ"ק א) במה שהקשה, מדוע לא יקיימו עתה שאין סכנה לקיים המצוה בתיקונה.

(ג) אחת מגזירות היונים היתה כתבו לכם על קרן השור וכו' רח"ל (ראה בראשית רבה פ"ב ה), וכבר עמד על זה כ"ק זקני בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר גאות ה) להסביר, מה היתה כוונת היונים בזה שיכתבו על קרן השור. ותוכן דבריו הקדושים הוא, שלתורה שבכתב לא התנגדו כל כך, ועיקר כונתם היתה לעקור תורה שבעל פה, ולכן גזרו "כתבו לכם" דייקא, ועיין שם בדברי קדשו. והדברים עדיין צריכים ביאור, דאיך היונים הטמאים, כוחות החושך והסטרא אחרא שחז"ל דרשו עליהם במדרש רבה פרשת בראשית (שם) וחושך על פני תהום - זו מלכות יון, כפרו רק בתורה שבעל פה ולא בתורה שבכתב.

(ד) עוד יש לבאר מה שכתב עוד כ"ק זקני זי"ע בבני יששכר (שם) ש"קרן" בגימטריא (שמות נח, יח) "ימלך לעלם ועד". ולכאורה איזה שייכות יש לזה לגזירת היונים.

(ה) איתא בשאלתות (וישלה סימן לג): נר חנוכה בשמאל ומוזזה בימין ובעל הבית מצויץ בטליתו באמצע, ופלא.

(ו) יש לדקדק מה שכבר דייקנו רבותינו הקדושים זי"ע (ראה בני יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ד אית ה) בנוסח הברכה "שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", וקשה דוכי היו הניסים 'בזמן הזה'.

(ז) בנוסח ההודאה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", משמע דעיקר כונת היונים היתה להשכיח את התורה ועל ידי זה יתקיים ח"ו "להעבירם מחוקי רצונך". ועיין גם בזה בבני יששכר (שם אית נז) שכתב בדברי קדשו, שעיקר קליפת יון היתה קליפת "השכחה", ולכן דרשו חז"ל (בראשית רבה שם), וחשך - זו מלכות יון, דחשך בהיפך אתוון "שכח" הוא. וצריך להבין דבריו הקדושים ושייכות שכחה לחשך. וגם קשה, דאם היה גדול כחם בקליפת השכחה, למה רצו דוקא להשכיח תורה שבעל פה ולא תורה שבכתב.

ונראה לפענ"ד להסביר הדברים על פי מה שידוע בשם רבינו האר"י ז"ל (ראה עין חיים שער בה דרוש ה ועד) דיש עלמא דאיתגליא ויש עלמא דאיתכסיא, דהיינו כל דבר שאין אנו מעמיקים לראות בפנימיות הדברים ורק במה שנגלה לעינינו הוא בחינת עלמא דאיתגליא, מה שאין כן הדברים שהם מכוסים מעינים ומציאותם הוא בהסתר, הם עלמא דאיתכסיא.

והנה בישמח משה פרשת ויקרא (ד"ה דבר אל בני ישראל), וכמו כן בפרשת וירא (ד"ה וירא אליו ד'), וז"ל: שמעתי מהמגיד הקדוש מקאזניסין ז"ל על

התרגום שמפרש על הפסוק (שמות טו, יח) ד' ימלוך לעולם ועד, ד' מלכותיה קאים לעלם וכו', לשון הוה, כי לשון הקודש הוא בבחינת פנים והתרגום בבחינת אחוריים בחינה דאיתכסיא ולא באיתגליא. והנה הטעם שלא אמרו ד' מלך, משום דהם היו בבחינת פנים ולא יתכן כעת מלך בבחינה זו רק ימלוך, עכ"ל.

והסבר דבריו הקדושים הוא, ששניהם אמת, ואין חילוק בין לשון התורה ללשון התרגום, רק שבלשון התורה - לשון הקודש, רק כתוב מה שרואים באיתגליא, ולכן כתוב ימלוך בלשון עתיד, אמנם התרגום הוא בחינת עלמא דאתכסיא, דהיינו שכתוב בו גם מה שמכוסה מעיני הבריות, ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

ונראה לומר שזו היתה כונת היונים, ששורש קליפתם היתה החשכות כמו שדרשו חז"ל "וחשך - זו מלכות יון", ועל כן רצו בחשכות ההסתר פנים, שבני ישראל לא יכירו בשליטת מלכות שמים וידעו שהשם יתברך מלכותיה קאים גם בהוה, שהרי בהתגלות מלכותו יתברך שמו אין מקום להם ולמלכותם. ולכן גם לא היה איכפת להם שיאמינו במלכות השם יתברך לעתיד לבוא, שהרי על כל פנים לעת כזאת עדיין המלכות והממשלה תחת ידם.

ועל פי זה יש להבין דברי כ"ק זקני בבני יששכר הנ"ל, שהיונים רצו בביטול תורה שבעל פה דוקא, דעל ידי תורה שבעל פה שהוא בבחינת עלמא דאתכסיא רואים כבר עכשיו ד' מלכותיה קאים", ואם כן הרי מלכותם בטלה ואין לה קיום. ועל כן גזרו ואמרו כתבו "לכם" דייקא - בחינת תורה שבכתב שהוא בבחינת עלמא דאתגליא, "על קרן השור", בנימטריא "ימלך לעלם ועד", לשון עתיד, ובהוה עדיין יש קיום והמשך למלכותם ולשלטונם.

ובזה יש להבין גם דברי הבני יששכר שחושך היינו שכחה, דעל ידי חשכת ההסתר פנים באים לידי שכחה שמלכותו מלכות כל עולמים, ואין רואין האמת שהשם יתברך מלכותו קאים גם עכשיו (ועוד יש להוסיף ולהמתיק הדברים, דהנה הרמב"ן ז"ל בפרשת בשלח (ד"ה ד' ימלך) פירש הכתוב "ד' ימלוך לעולם ועד", דהכונה הוא, שאז - בזמן קריעת ים סוף - היה התגלות כבוד מלכותו באנפין נהירין, ועל כן אמרו שמלכות זו תמשך לעד ולעולמי עולמים, עיין שם בדברי קדשנו. ולפי זה אין סתירה בין לשון התורה ללשון התרגום, שאין כונת הפסוק לומר דמלכות השם יתברך תהיה ח"ו רק בעתיד, רק שהמלכות שאז ראו אותה בהתגלות כמו שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני בשלח רמז רמז) ראתה שפחה על הים וכו', והתפללו שמלכות זו תמשך לעולם ועד, והתרגום רק מפרש את הפסוק שלא נטעה בכונתו).

ובשגברה מלכות בית חשמונאי תקנו חז"ל מצות נר חנוכה - שאורה נמשכת מאור הגנוז, כפי מה שמביא בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ב אות ה ואילך) מדברי הקדושים הרוקת, המהר"ל מפראג, והקדוש מהר"פ מקאריץ זי"ע, ועל ידי אור הגדול הזה שבחינת עלמא דאתכסיא וכחו היא שיכולים לראות גם במה שמכוסה, וממילא מתבטלת קליפת היונים, קליפת החושך והשכחה, ורואים בחוש שהר' מלך ומלכותו קאים גם עכשיו.

ובזה מוסברים גם דברי הבני יששכר שגר חנוכה היא בבחינת תורה שבעל פה, ששניהם מגלים גם את המכוסה. ובה יש להבין דברי חז"ל (וימא כט, א) שאסתר סוף כל הניסים היתה, ומקשה והא איבא חנוכה, ומשני חנוכה לא ניתן ליכתב. ולכאורה קשה, למה באמת לא ניתן להכתב. אבל לפי האמור שגר חנוכה הוא בבחינת תורה שבעל פה, על כן לא ניתן ליכתב.

ואיתא בגמרא מנחות (מג ב) "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ד' ועשיתם אותם" (במדבר טו, לפ), ראייה מביאה לידי זכירה, זכירה מביאה לידי עשיה". ועל פי הדברים שלמעלה שקליפת שכתה שהוא היפך אתוון חשך, ועל ידי השכתה רצו להעבירם מחוקי רצונך, וכנגד ביטול קליפה זו תקנו חז"ל גר חנוכה לבטל את החשך וההסתר פנים, וממילא תתבטל גם השכתה ויבואו לידי זכירה, וממילא לא יהיה להשכיחם תורתך ולא להעבירם מחוקי רצונך. ובוה נבוא להבין גם שייכות מצות ציצית לגר חנוכה, דא ודא אחת הוא, דגם מצות ציצית וגם מצות גר חנוכה הוא לבא לידי ראייה - היפך קליפת החושך, וראייה מביאה לידי זכירה - היפך קליפת השכתה, זכירה מביאה לידי עשיה - היפך להעבירם מחוקי רצונך.

ובזה מבואר גם לשון הפיוט (הנרות הללו) "ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד", דלכאורה הלשון "אלא לראותם בלבד" הוא מיותר. אבל על פי הדברים הנ"ל הענין מובן, דהרי עיקר ותכלית של מצות גר חנוכה הוא שתביא לידי ראייה וכו', והבן.

והנה המוזנה שהוא מתורה שבכתב, מקומה בימין, ומבריתא את החיצונים מגבול הקדושה, אבל אין מקומה בשמאל מקום שליטת החיצונים. מה שאין כן גר חנוכה בבחינת תורה שבעל פה - המראה לדעת שמלכותו בכל משלה ואין עוד מלבדו - בשמאל, מקום שליטת החיצונים המתבטלים כליל מול אור גר חנוכה, המראה שהשם יתברך מלך ומלכותיה קאים גם בהנה.

והנה כח חז"ל שהרשות בידם לגלות הסתום בתורה שבכתב, ולתקן תקנות ולעשות סייג לתורה אנו לומדים מפסוק ושמרתם מצותי ועשיתם אותם, ודרשו חז"ל (שאלהות שם), משמרת למצותי וכו'.

ועל פי הדברים האלה אפשר להבין דברי המכילתא: "איבעיא להו, נר חנוכה בימין ומזוזה בשמאל, או דלמא נר חנוכה בשמאל ומזוזה בימין, ופשיט ליה ושמרתם את מצותי". ולכאורה הוא מדרש פליאה, דאיך לומדים מפסוק זה דנר חנוכה בשמאל. ועל פי הנ"ל מיושב שפיר, דמפסוק זה אנו לומדים עיקר התורה שבעל פה וכת חז"ל לפרש ולגלות הסתום בתורה שהוא בבחינת עלמא דאיתכסיא, וכיון דנר חנוכה היא בבחינת תורה שבעל פה ועלמא דאיתכסיא, על כן יש להניחה בשמאל, דבעלמא דאיתכסיא אין מקום וקיום כלל לסטרא אחרא ולקליפות.

והנה פסק הרמ"א ז"ל בשולחן ערוך (אורה חיים סימן קפז סעיף ד), "מי ששבת לומר ועל הניסים בברכת המזון, יאמר לבסוף הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו". ולכאורה קשה, דהרי ועל הניסים נתקנה בלשון שבת והודאה על הניסים שנעשו, ולא בלשון בקשה, ולמה פסק הרמ"א בלשון בקשה.

ולפי דברינו יש לומר, דעל הניסים הוא ברכת הודאה על הנס הגדול שהאיר את החשכות וביטל קליפת השכחה של היונים, ובנ"ל. אבל מי ששבת - עדיין הוא נתון תחת כח השכחה, על כן הוא צריך לבקש על הניסים שישיפעו עליו ממרום מהשפעת הניסים של ימי חנוכה.

ועל פי הנ"ל, שתורה שבעל פה ולשון תרגום הוא בבחינת עלמא דאתכסיא ותורה שבכתב ולשון הקודש הם בבחינת עלמא דאתגליא, יש להבין נוסח ההודאה "ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה", דלכאורה הלשון "כהיום הזה" אינו מובן, וכן מה שמתחיל בלשון הקודש "תשועה גדולה", ומסיים בלשון התרגום "ופורקן", ועוד שמתחיל בלשון עבר "עשית", ומסיים "כהיום הזה". ולפי הנ"ל יש לומר דבלשון הקודש רק "עשית", לשון עבר, אבל "פורקן", שהוא לשון תרגום "כהיום הזה", דבעלמא דאתכסיא רואים השפעת הנס בכל דור ודור.

ובזה יש ליישב גם מה שדקדק בקדושת לוי (קדושה ראשונה) על נוסח הברכה "בימים ההם בזמן הזה", דמצות נר חנוכה שהוא בחינת עלמא דאתכסיא יש לה השפעה גם בזמן הזה, וממנה ניקח ללמוד ולהאמין באמונה שלימה שכל הסבות והמקרים כולם הם ניסים, וכמו שכתב הרמב"ן בפרשת בא (יג, טז ד"ה ולמיטפות) שמהניסים הנגלים נבוא להאמין בניסים נסתרים שהכל הם מעשה ד', אין בהם טבע, עיי"ש.

ומובן המדרש הנ"ל "הדודאים נתנו ריח זה ראובן", שזו היתה הסיבה ללידת יששכר, כח התורה, "ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה" שהוא בבחינת עלמא דאתכסיא, "חדשים גם ישנים זה תורה שבכתב", ותורה שבעל פה המגלה לנו הסתום בתורה שבכתב, ועל ידי זה הוא בבחינת עלמא דאתכסיא, ובעלמא דאתכסיא אפשר להניח נר חנוכה בחוץ ברשות הרבים, עלמא דפרודא, דלעומת אור נר חנוכה יתפרדו כל פועלי און, שהרי רואים שהרי מלכותיה קאים גם בהנה. אבל בדור השפל הזה שבעוה"ר אנו נתונים בחשכת ההסתר פנים, על כן מן הסכנה ואילך אנו מדליקים נר חנוכה בפנים, עדי ירחם השם יתברך ויגלה כבוד מלכותו עלינו ברחמים רבים ונזכה לעלמא דאתכסיא, והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות השם יתברך, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו, בן יהי רצון אמין.

ליל ג' דחנוכה

ה'תשכ"ו

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו ובוהו וחשך על פני תהום (בראשית א, א-ב). ובמדרש רבה (בראשית רבה פרשה ב, סימן ג): וחשך - זו מלכות יון. וצריך להבין השייכות בין חושך למלכות יון. וב"ק זקני בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ד אות נ), כתב ש"חשך" בהיפך אתוון הוא אותיות "שכח", שזו היתה קליפת היונים ולכן רצו להשכיחם תורתך, וצ"ב.

ב בגמרא מנחות (מג ב): וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ד' ועשיתם אותם (במדבר טו, לט), ראה מביאה לידי זכירה, וזכירה מביאה לידי עשיה. וצריך להבין, למה ראה מביאה לידי זכירה וזכירה לידי עשיה.

ג איתא במדרש (מגילת אנטיוכוס), שהיונים בקשו לעקור מצות שבת, חדש ומילה. וצריך להבין, למה דוקא שלשה מצות אלו בקשו לעקור.

ובכדי לבא אל העיון, נקדים דברי כ"ק זקני בבני יששכר במאמרי ראש חודש (מאמר ב אות ו), על הפסוק (ישעיה סו, כג) "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ד' ויצאו וראו בפגרי האנשים". וביאר שם באריכות, ותמצית דבריו הקדושים, כי דבר אלקינו יתברך שמו לגאלינו בגאולה שלימה יקום לעולם, ואפילו אם

ח"ו הדור יהיה כולו חייב, אלא דהנפקא מינא הוא בזה, שאם נגאל בתשובה ומעשים טובים יקוים בנו מאמר חז"ל (וזהר ח"ב נה, ב) שעתיד הקב"ה להחיות את הרשעים שציערו את ישראל ולנקום בהם לעיני כל ישראל, רק אלו שיגאלו לא בזכותם כי אם בעבור שמו הגדול והבטחתו ובעבור אבותינו שבטחו בו יתברך שמו, לא יהיה להם באפשר לראות במפלתם של רשעים. ודבר זה מתורתנו הקדושה למדנו גבי לוט שניצול בזכות אברהם ונמלט בתוך ההפכה, נאמר בו (בראשית יט, יז) אל תביט אחרריך, כי כיון שלא ניצול בזכות עצמו לא היה לו רשות לראות במפלת סדום. וזה שאמר הנביא "והיה מדי חרש בחרשו" דהיינו מצות חרש, "ומדי שבת בשבתו" דהיינו מצות שבת, "יבא כל בשר" היינו מצות מילה, שהוא אבר שיש בו רק בשר בלי עצם, "להשתחוות לפני", דאם שלשה אלו יעשו הרי בגי' מצות אלו יש להם כבר זכות עצמם, ולכן "ויצאו וראו בפגרי האנשים", דעל ידי גי' מצות אלו יזכו לראות במפלתן של רשעים, ולכן רצו היונים לבטל גי' מצות אלו, עד כאן תוכן דבריו הקדושים, עיין שם.

ודברי קדשו עדיין צריכים הבנה והסבר: (א) למה דוקא על ידי גי' מצות אלו תלוי שיזכו לראות במפלתן של רשעים. (ב) למה תלוי ענין של הזכות לראות במפלת שונאינו אי נגאל בזכות עצמנו או לא.

ונראה לפענ"ד דדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ויש להסביר הדברים על פי דברי הבני יששכר במקום אחר (מאמרי חרשי בסלי טבת מאמר ד אות קטז קטז), והוא במה שביאר למה תקנו חז"ל בחנוכה לפרסם הנס על ידי הדלקת הנרות, ובפורים על ידי מקרא מגילה. ותוכן דבריו הקדושים הוא, ד'ראיה' הוא בבחינת אתערותא דלתתא, ו'שמיעה' הוא אתערותא דלעילא, כי פעולת הראיה מתחילה מהאדם הרואה, לא כן חוש השמיעה, הוא על ידי הקול שבא ממקום אחר לאזני האדם, וזה כדוגמת אתערותא דלעילא שלא על ידי מעשינו ובלי פעולתנו. ולכן חנוכה שהנס היה על ידי אתערותא דלתתא של החשמונאים שלחמו כנגד

היונים, קבעו הפרסומי ניסא על ידי ראייה, ובפורים שהנם היה באתערותא דלעילא מצותה בשמיעת המגילה שהיא בחינת אתערותא דלעילא, עכתדה"ק. וכהנא מסייע כהנא, שדבריו אלו יש בהם טעם לשבת לדבריו הנ"ל למה רק הנגאל בזכות עצמו זוכה לראות במפלתן, והוא מדה כנגד מדה, דאם נגאל בזכות עצמו על ידי אתערותא דלתתא הרי זה בבחינת ראייה, ולכן זוכה לראות במפלת אויביו, מה שאין כן מי שנגאל בזכות אחר אין לו כח הראייה, ולכן אינו זוכה לראות במפלתן של רשעים.

ועיין עוד בקדושת לוי בקדושת חנוכה קדושה חמשית, על מה שאמרו ז"ל בכתובות (ה, א) גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשה הקב"ה, דמעשה הקב"ה היא ביד אחת, ומעשה צדיקים היא בשתי ידיים. ותמצית דבריו הקדושים, דמעשי הקב"ה היינו מה שהשם יתברך מושיענו למען שמו הגדול באתערותא דלעילא, ומעשה ידי צדיקים היינו אתערותא דלתתא. והחילוק בין זה לזה הוא, דכשהשם יתברך מצילנו באתערותא דלתתא, הרי הגאולה היא בשתי ידיים, ימין ושמאל, בחינת חסד וגבורה, חסד לישראל וגבורה ונקמה באויביהם. מה שאין כן כשהגאולה היא בלי אתערותא דלתתא, הגאולה היא ביד אחת, בחינת חסד, אבל אינה חזקה כל כך, ולכן לא תוליד מדת הגבורה להנקם מאויבנו, עכת"ד הקדושים. וכן איתא בספר הקדוש דברי אמת להרבי מלובלין זי"ע (יארצ ד"ה יארצ אל) כי ההשפעה הנולדת על ידי אתערותא דלתתא היא יותר חזקה, "ואשה כי תזריע" היינו אתערותא דלתתא, "וילדה זכר" היינו הולדה גדולה יותר, וכמו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח מסכתא דשירה פ"א, מובא בתוס' פסחים קמז, ב ד"ה ה"ג ונאמר לפניו) כל השירות נאמרו בלשון נקבה, וזו שלעתיד נאמר בלשון זכר שנאמר (תהלים צה, א) "שירו לדי' שיר חדש", והיא בחינת אור, כנ"ל.

והנה ידוע שבדרשת הר"ן ז"ל כתב (עיין של"ה תורת שבכתב ויקהל פקודי תורה אור דרוש לפרשת פרה), שכח השכחה נגרם משברי לוחות שנגרם על ידי חטא המדבר. ומקורו מדברי הגמרא בברכות (דף ה' ע"ב) רבי יהודה אומר

וכו' והזהרו בזמן ששבת תלמודו מחמת אונסו דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחים בארון (ועיין עירובין נה, א) (ה). ובאמת צריך להבין פנימיות הענין, למה דוקא על ידי חטא זה ושבירת הלוחות נגרם כח השכחה.

והנראה הוא, שתחילת חטא המדבר היה בזה שאמרו (שמות לב, א) "קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, כי זה האיש משה אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו". והנה זה תמוה, דהרי שהאמינו בכת משה רבינו שהוא שלית דרחמנא והוא הוציאם מארץ מצרים, ואם כן איך אמרו תיכף אחרי כן כשעשו העגל (שם ה) "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים". ועוד, למה באמת הקדימו "זה האיש משה אשר העלנו מארץ מצרים", וכי אחרן אחיו לא היה יודע מי הוא משה, שהיו צריכים לומר לו. ועוד קשה, והוא מה שהקשו ראשונים ואחרונים, דמה ראו על כך, ואיך הגיע להם - דור דעה שזכו לראות במעמד הר סיני וקריעת ים סוף - לבסוף מי ימים ליפול כל כך ממדריגתם הגדולה, עד שיעשו ר"ל דבר שאפילו שפל שבשפלים בדורותינו אינו עושה. ומה שכתבו בספרים הקדושים ובעיקר בספר הכוזרי (מאמר ראשון אות צו) שלא רצו ממש לעבוד עבודה זרה, רק בכח אמצעי, גם זה תמוה מאד, כי מנין להם זאת. ועוד

(ה) **ונראה** דבזה יש להבין דברי הגמרא בבבא קמא (נ"ד ע"ב), שאל רבי חנינא וכו' את רבי חייא בר אבא, מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב, ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב, אמר לו עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב שאלני אם נאמר בהם טוב, ואם לאו שאיני יודע וכו'. ומסיק בגמרא, דטעמא הוא לפי שסופן להשתבר, וח"ו פסקה טובה מישראל, ע"כ. והנה מה שאמר עד שאתה שואלני וגו' שאיני יודע, הוא דבר פלא, איך רבי חייא בר אבא לא זכר פסוק מפורש בתורה, ובפרט פסוק בעשרת הדברות.

ונראה, דהרי במסקנא אמרינן דהטעם הוא מפני שסופן להשתבר, ולפי דרשת הר"ן הרי זה גרם כח השכחה, ולכן אמר עד שאתה שואלני למה כתיב טוב וכו' שאלני אם כתיב וגו', שאיני יודע, דהיינו ששכח, ועל כרחך שאתה רואה שאני יכול לשכוח, הרי דנשתברו הלוחות, וממילא תירץ לו בזה למה לא כתיב בהם טוב, כי ח"ו פסקה טובה מישראל.

דעדיין אינו מיושב למה אמרו על על זה ש"אלה אלהיך ישראל". וצ"ע לפי קט שכלנו להבין קצת בשרש הדברים.

וכבר אמרנו בשנה שעברה בפרשת שקלים, שלפענ"ד מקור הנפילה היה להם מרוב קדושתם וצדקתם. שידוע מאמרם ז"ל באיכה רבתי (פ"א לג) בפסוק (איכה א, ו) וילכו בלא כח, וכן בזהר הק' ריש פרשת בא (לב, ב), ויהי היום ויבואו וגו' להתיצב על ד' וגו' (איוב ב, א), דהא כד ישראל עבדון עובדין דלא כשרן כביכול מתישין חילא דקוב"ה. כשישראל עושים רצונו של מקום מוסיפים כח בגבורה של מעלה, ולהיפוך ח"ו שאינם עושים רצונו של מקום מתישין כח של גדול של מעלה. וכל זה הוא מפני שהכל תלוי באתערותא דלתתא, ולכן פחדו מרוב צדקותם שאם יהיה תלוי בהם שמא ח"ו יגרום החטא, וח"ו יתישו כח פמליא של מעלה. ולכן רצו שהכל יהיה באתערותא דלעילא ולא יהיה כלל תלוי במעשיהם, רק הכל יהיה שהשפעה עליונה שתשפיע הקדושה אפילו אם לא יהיו ראויים. ולכן בקשו מאהרן קום עשה לנו אלקים אשר ילכו "לפנינו", דהיינו שקודם יהיה האלקים ואחר כך אנחנו, ובה חשבו שיוכלו לעבור על כל העבירות, כי באתערותא דלעילא אין נפקא מינא בהם ובמעשיהם.

והנה זאת ידוע שיציאת מצרים היתה בבחינת אתערותא דלתתא כמו שנאמר (דברים כו, ז) "ונצעק אל ד' אלקי אבותינו", ואחר כך "וישמע ד' אלקינו", ולכן באמת זכו לראות את מצרים על שפת הים, כי כל הניצל בזכות עצמו רואה במפלתן של רשעים כאמור לעיל. והם חשבו, שמי ששפל בדעתו לא יוכל לעבור את השם יתברך בבחינה זו, שמא יגרום החטא, ולכן אמרו "קום עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו כי זה האיש משה אשר העלנו מארץ מצרים" דהיינו באתערותא דלתתא, "לא ידענו מ'ה' היה לו", דהיינו שלא ידענו איך הוא בבחינת מ"ה, דהיינו בבחינת עניונו, כי הם דברים הסותרים אהודי, כי אם הכל תלוי בנו איך נהיה בבחינת מ"ה.

ולפי הנ"ל ממילא מובן למה על ידי אותו החטא נגרם כח השכחה, כי הלא בארנו לעיל שאתערותא דלתתא היא בבחינת ראייה דהיינו אור, וכיון שהם לא רצו בזה, הרי גרמו ל"חשך" שהוא קליפת "שכח" (כמו שביארנו לעיל בשם הבני יששכר), וממילא זה גרם להם כח השכחה. ולכן שכחו ניסים ונפלאות שעשה הבורא יתברך שמו עמם, ואמרו אלה אלהיך ישראל ח"ו אשר העלוך מארץ מצרים.

ובזה יש להבין דברי הגמרא הנ"ל "ראיה מביאה לידי זכירה", דהיינו שעבודה בבחינת ראייה שהיא איתערותא דלתתא מבטלת פגם חטא המדבר, ממילא מתבטל כח השכחה הנגרם על ידי אותו החטא, ומביא לידי זכירה⁽¹⁾.

והיונים במלכות החשך שלהם החשיכו עיניהם של ישראל ורצו בביטול העבודה בבחינת ראייה, ממילא חשכות מביאה לידי שכחה, שבהתעורר חטא המדבר מתעורר גם כח השכחה משברי לוחות כדרשת הר"ן הנ"ל, ועל כן באו "להשכיחם תורתך". וזה לעומת זה תקנו חז"ל מצות חנוכה בנרות, לראות ולעבוד את השם יתברך בזה הבחינה.

והנה בחטא המדבר, אף שכונתם היתה לטובה כאמור לעיל, אמנם בזה טעו שאין זה דרך התורה הק' ולא רצון הבורא יתברך שמו, ולכן

⁽¹⁾ **ובזה** יש להסביר מה שמבואר בדרכי חיים ושלום (אות שצ), שכ"ק זקני אדמו"ר זצוק"ל האריך בקידוש בתיבות "זכרון למעשה בראשית", ומי שהתנצל לפניו על חלישות זכרונו, הגיד לו שיכוון כן בעת הקידוש. וכן הביא בחמשה מאמרות פרשת ויחי שכן מקובל מצדיקים, ובודאי טובה גנוז בדברי קודש אלו. אמנם בפשטות הענין לפי דברינו יש לומר, כי מעשה בראשית הוא אתערותא דלעילא כמו דאיתא בסדורו של שבת, מפני שהבריאה היתה יש מאין, וכל דבר שהוא בא מלעילא צריך להזהר שלא יגרם ח"ו מזה כח השכחה כמו שנגרם על ידי חטא המדבר, וכמבואר. ולכן צריך להאריך בתיבת "זכרון", לתקן פגם הנ"ל, וממילא יושפע לו כח הזכרון.

ברא עולמו שנעבוד באתערותא דלתתא ונפעול על ידי מעשינו, ולהיפך אפילו דבר שהוא בא באתערותא דלעילא, רצון האדם צריך להיות שגם לו יהיה בו חלק ושייכות.

ונראה שזה יסוד מצות שבת חדש ומילה, דהנה בסדרו של שבת (ה"א שורש א ענף א עלה א), האריך בדברי מרן הקדוש איש אלקים מהרח"ו ז"ל בספר הקדוש פרי עץ חיים (שער ערבית הפסח פ"א), וכן כתב הרב הגדול המקובל בעל המחבר שערי גן עדן (סידור קיל יעקב כוננת השבת סיד קדושת שבת), הרחיב לבאר דיום השבת קדוש מעצמו בלי שום סיוע מתחתונים, רק ויקדש אלקים את יום השביעי (עפ"י בראשית ב, ג), מה שאין כן מועדים וראשי חדשים קדושתן בקביעות הבית דין, ועל ידי מעשינו. ולכן בשבת מסיימים הברכה "מקדש השבת", ובמועדים וראש חודש אומרים "מקדש ישראל", ואחר כך "מועדים" או "ראשי חדשים".

ועיין שם שהאריך בספר הקדוש סדרו של שבת להסביר, דאפילו הכי יש מצות עשה (והוא מצות עשה דאורייתא ממש לשיטת הר"ף (יומא ב, ב מרפי הר"ף) והרא"ש (יומא פ"ה סי' ה) והובא דבריהם לפסק הלכה (בשולחן ערוך אורח חיים סימן רס"א סעיף ב), שאף שקדושת שבת גדלה עד כדי כך שהוא קדוש מעצמו בלי שום אתערותא, מכל מקום צריך הכנה, שיהא בו מקום ראוי לחול עליו קדושת שבת, בדרך (בראשית כה, לא) "ואנכי פניתי הבית". ולכן כתב בפרי עץ חיים (שער הנהגת הלימוד פ"א) בכונת יום השבת, אשר "הכון לקראת אלקיך ישראל" (עמוס ה, יב) רמז בכל תיבה שבו מספר כבוד השבת, עיין שם.

ועוד הוסיף בסדרו של שבת (מאמר תוספות שבת) להסביר בזה הענין, כי הוא בבחינת חסד אשר נפשינו חשקה להיות חלקנו גם במצוה זו כמו בשארי המצוות, ועל ידי תוספת שבת יש לנו אחיזה בתחילת המצוה להתעורר אותה בבחינת אתערותא דלתתא, ולזכות נחשב לנו כל המצוה,

עד כאן לשונו הקדוש. והיוצא מדבריו הקדושים הוא שחודש הוא אתערותא דלתתא, ואפילו שבת שהוא קדוש בעצמו, מכל מקום עיקר העבודה היא לעשות שגם האתערותא דלעילא תהיה על ידי מעשינו ולמצוה תחשב לנו.

והנה מצות מילה היא הרי בודאי על ידי מעשינו, דהיינו באתערותא דלתתא, בבחינת (ימא לה, ב) הבא לטהר מסייעים אותו. ולכן ג' מצוות הללו הם יסוד העבודה וחובת האדם בעולמו (ו). וממילא היונים שהם בבחינת חשך, רצו לבטל ג' מצוות אלו שהם בחינת אתערותא דלתתא, בחינת ראייה, ועל ידי זה "להשכיחם תורתך", כי בביטול בחינת הראיה מתעורר חטא המדבר, שמשם מקור השכחה. ומובן ממילא על ידי זה דברי קודש של הבני יששכר, שעל ידי ג' מצוות הללו נזכה "לראות" במפלתן של רשעים, ועל ידי מצוות הללו יתקיים ויצאו וראו בפני האנשים וכו'.

והיוצא מזה הוא, שבימי חנוכה הקדושים הוא הזמן הנבחר לחזור בתשובה שלימה, ולעבוד עבודה על ידי מעשינו, וראית נר חנוכה תביאנו לידי זכירה, וזכירה לידי עשיה, לעשות ולקיים את כל דברי תורתנו באהבה, ונזכה לאור חדש על ציון תאיר ולאור פני מלך חיים, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו, בן יהי רצון אמן.

(ו) **וענין** זה של עבודה הוא רק בישראל, שנפשם ונשמתם ממקור טהור יהלכון. וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות (פי"ד ה"ו), גבי כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, שרצון האמיתי של ישראל נמשך לצד הקדושה, ולכן יש להם כח זה להתעורר מצד עצמם לעבודת הבורא יתברך שמו. מה שאין כן האומות שנשמתם מצד הקליפות, כמבואר בספר הק' תניא (פרק א), עיי"ש. לכן יש לומר שישראל נקראו "ראשית" (רש"י בראשית א, א), דהיינו רק להם יש הכח להיות ראשית.

ליל ד' דחנוכה

ה'תשכ"ו

הזבא בספר רוקח (הלכות חנוכה סימן רכה) (שכל דבריו מפי אליהו הנביא, כמזבא בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו שבת מאמר ב אית ב ואת ה)), שקבעו שמונה ימי חנוכה משום שחג הסוכות הוא שמונה ימים, וכן איתא בספר יוסיפון (ראה שם פרק ל-לג), ומביאו כ"ק זקני זצוק"ל בשער יששכר (מאמרי חדשי כסלו שבת מאמר ימי אורה אית לב), דבשנה ההיא מחמת הגזירה לא יכלו לקיים מצות סוכה, ועל כן קבעו שמנה ימים. ואף על גב שהגם לא היה אלא שבעה ימים כקושיות הבית יוסף (אורה חיים סימן תרע), אמנם כתשלומים לסוכות, קבעו שמנה ימי חנוכה.

והדברים פלא להבין, דמה השויכת לימי סוכת להשלימים בחנוכה. ובמסכת שבת (כא, ב) אמרינן דבית שמאי סבירא ליה דנר חנוכה פוחת והולך, ויליף ליה מפרי החג שהיו מקריבים בסוכות, ועל כרחך מפני ששייכי להרדי, וכל זה צריך ביאור. וגם צריך ביאור מה שהקשו בספרים הק' דכיון דבית הלל סבירא ליה מוסיף והולך מפני שמעלין בקדש, וכן קיימא לן בכל מקום, מאי טעמא דבית שמאי דפליגי.

והנראה לפענ"ד על פי דברי הפייטן ביום שני של חג הסוכות בפיוט "כי אקח מועד", וז"ל "אשרי אנוש יעשה זאת יחשב לו כשמר כל התורה הזאת". וכבר עמדו בזה אבותי הקדושים זיע"א (עיין בני יששכר מאמרי חשרי מאמר י אית כה), כ"ק אדמו"ר בעל דרכי תשובה בתפארת בנים (לסיכות

ד"ה פייט ליום ב' הסוכות), וכמו כן ב"ק אדמו"ר בעל מנחת אלעזר בשער יששכר על סוכות (מאמר סכת שלום אות כד), למצוא מקור לזה שמי שמקיים מצות סוכה נחשב לו כמי שקיים כל התורה כולה. ועיין שם בדבריו הקדושים.

והנראה בזה הוא על פי המשך דברי הפייטן שם: "ומי שמע בזאת, ומאת ד' היתה זאת וכו' עד אבוא ליושבי פרזות, ואשאלה לזקני מי זאת, מה אתנן עם שומרי מצות סוכה זאת, והם ישיבוני תשובות עזות, ויראוני מצפונות גנוזות, רב טוב הצפון בבית גנוזת, לבעלי סוכה יהיו נבזזות, ומחיל אל חיל יצעדו וכו'".

וביאר הדבר לפענ"ד על פי הקדמה מרשומי דברים לכ"ק זקני אדמו"ר בעל דרכי תשובה זיע"א (הקדמה לשו"ת צבי תפארת ד"ה אם חבול), שהביא לפרש הפסוק (שמות כב, כה) "אם חבול תחבול שלמת רעיד עד בא השמש תשיבנו לו כי הוא כסותה לבדה, היא שמלתו לעורו במה ישכב". על פי דברי רבינו האר"י ז"ל (בפרי עין חיים שער העמידה פ"ט) בכוננת (גוסת תפלת שמונה עשרה) "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ולעולם לא נבוש", כי הרשע שיש לו עבירות ולא עשה תשובה, אם עושה גם כן מצות, דוחין המצות שלו מחמת העבירות, ונוטלין השכר מצות של אותו הרשע ונותנין לאיזה צדיק הראוי לו, בסוד "רשע יכין וצדיק ילבש" (ראה איוב כז, יז). אמנם הצדיקים הגדולים אינם חפצים בשל אחרים, ואף אם יתנו להם שכר של איזה רשע, הם נאמנים שלא לנגוע להחזיק השכר לעצמן, אלא מחזירין הפקדון לבעליהם כשעושים תשובה. ולזה אנו מתפללים "ושם חלקנו" ממצות ומעשים טובים בפקדון עם הצדיקים הנ"ל, כדי שישאר לנו קיום בהיותם אצלם, שישבו אותם לנו כשנעשה תשובה, ובה "לא נבוש" כשיהיה לנו מצות ומעשים טובים לעולם הבא, עיין שם. וזה שהזהירה תורה להצדיק "אם תחבול שלמת רעיד" (כל ענין שמלה ושלמה) הוא כינוי לתורה ולמצות שאדם מסגל בעולם הזה, שבזה עושה

לנשמתו לבושים נכבדים, כמו שאיתא בזוהר פרשת כי תצא (עין זוהר ח"א רכה, א), וכן פירש רש"י בשיר השירים בפסוק (ה, יא) "ורית שלמותיך כרית לבנון", עיי"ש), היינו כשיגיע לך הלבושים של תורה ומצוות של איזה רשע מרעין בבחינת "רשע יכין וצדיק ילבש" כנ"ל, "עד בא השמש תשיבנו לו" חלקו. ואמר הטעם "כי היא כסותה לבדה הוא שמלתו לעורו" של זה, אין לו לבושים אחרים מבלעדן, וזה הוא כל הונו ורכושו, אם לא תחזירנו לו "במה ישכב", וכמש"ל מהאר"י ז"ל "ולעולם לא נבוש", כנ"ל.

ובזה יש להבין שאף על פי ש"מצוה גוררת מצוה" (אבות פ"ד מ"ב), ובכל זאת אנו רואים בני אדם שעושים מצוות ואין המצוות גוררות מצוות אחרות, אלא שהמצוה שעשו אינה בידם, אלא כפקדון אצל הצדיקים, ולכן אין מתקיים אצלם מצוה גוררת מצוה.

והנה זאת ידוע (ראה זוהר ח"ג קג, ב) שבחג הסוכות באין לסוכה האושפזין ז' רועים אבהן קדישין. והרי הם הראש והשורש של צדיקי כל הדורות, שבידיהם מופקדים מצוות כלל ישראל. ובסוכות זמן תשובה מאהבה וזדונות נעשים לזכויות, הרי הם באים עם הפקדון ומחזירים לכל אחד את המצוות ומעשים טובים שלו, ובפרט שאנו יושבים בצלא דמהימנותא אמא עילאה (ראה פרי עין חיים שער חג הסוכות פ"ד), אין שום כח ושלילה לסטרא אחרא עלינו ועל מעשינו, ואפשר להחזיק בעצמנו במצוות ומעשים טובים. ומה נכון לפרש בזה דברי הפיוט לסוכות "אמנם מצוה גוררת מצוות, בזאת אשר באביה תורות קבוצות, גזרות חוברו לה לצוות", שאז בצלא דמהימנותא ובזכות האושפזין הנמצאים אתנו הרי כל המצוות של כל השנה חוברו לה לצוות ביחד, ומשום כך "מצוה גוררת מצוה".

ובזה נבא לפרש גם הפיוט שהבאנו לעיל, "אשרי אנוש יעשה זאת יחשב לו כשמר כל התורה הזאת", וטעם הדבר באמת ממשיך לתמוה "ומי שמע בזאת, והיא נפלאה בעיני זאת". ומתרגן "עד אבא ליושבי

פרזות" דהיינו לעתיד לבא, דכתיב (ספרי ב, ה) פרזות תשב ירושלים. "ואשאלה לזקני מי זאת" (דהיינו לזקני הנקראים הצדיקים). "זהם ישיבוני תשובות עזות, ויראוני מצפונות גנוזות", דהיינו המצות ומעשים טובים שאצלם כפקדון, ועל ידי זה נבין "שרב טוב הצפון בבית גנוזת", דהיינו המצות שהם גנוזות אצל הצדיקים, "לבעלי סוכות יהיו גנוזות", שבחג הסוכות שאנו בצל כנפיו יתברך שמו, המצוות הרי מנת חלקת וברשותם, ויתחשב להם "כשמר את כל התורה הזאת". וממילא "מחיל אל חיל יצעדו", כי אז יאמר עליהם "מצוה גוררת מצוה". כן יעזרנו השם יתברך למען כבוד שמו.

וזהנה איתא במסכת יומא (יט, ב) שהיו משמרין את הכהן גדול בליל יום הקדוש שלא יטמא ח"ו. ולכאורה הוא דבר פלא, שהכהן הגדול שהיה קדוש ישראל, ובפרט ביום הקדוש שנכנס לקדש הקדשים, בודאי היה משמר את עצמו היטב, ובכל זאת היה זקוק לשמירה מיוחדת על ידי אחרים. וידוע בשם התוספות יו"ט (אבות פ"ה מ"ה) שדוקא בעת התגברות הקדושה זה לעומת זה וכו', ולכן היו יראים מהתגברות היצר הרע וכחות הטומאה רח"ל, ולכן היה הכהן גדול דוקא - מרוב קדושתו - זקוק לשמירה יתירה.

ואיתא בראשונים (ראה רמב"ן ויקרא טז, ה) בטעם דשעיר המשתלח, שלעומת גדלות הקדושה ועבודתו של הכהן גדול צותה התורה לתת חלקם בשעיר המשתלח, ואחר כך היו יכולים להקריב השעיר האחר לכבודו יתברך שמו. וזה הוא גם ענין של הע' פרים בחג כנגד הע' שרים של אומות העולם (ראה סוכה גז, ב), לתת חלקם גם בעבודת בית המקדש. ודוקא אז צותה התורה על זה, כי בחג הסוכות זמן תשובה מאהבה, וזמן החזרת המצות, ובודאי מתגברת מאוד כח הקדושה. על כן צותה התורה הקדושה להקריב פרי החג ובכל יום פחות עד יום שמיני עצרת, שבו הקריבו פר

אחד, רמז לעולם האחדות שהוא בשביל ישראל לבדם - בלתי לד' לבדו
[וכמו כן איתא בגנזי יוסף פרשת וישלח (ה"ה וילן שם) שהצדיק צריך ליתן
דוכתא לסטרא אחרא].

והיוצא לנו מכל הנ"ל הוא שבחג הסוכות יש שתי בחינות, בחינה האחת
היא הקרבת הע' פרים, שעדיין יש לאומות העולם שייכות בו.
והבחינה השניה, מצות סוכה בבחינת אור המקיף המברית כל החיצונים,
ואין שייכות לשום כח אחר. והנה באותה שנה לא עשו סוכות, והיתה
חסרה להם אותה העבודה, והיו צריכים להשלימה כי נתבטלה באותה
השנה התגברות הקדושה, עד שנצחו החשמונאים בימי חנוכה, ואז חזרו
להשלים מה שהיה חסר להם.

ובזה פליגי בית שמאי ובית הלל, רבית שמאי סבירא להו פותח והולך
כנגד פרי החג, וזו היתה עיקר התקנה, ולכן קבעו נר חנוכה בשמאל,
צד הסטרא אחרא. ומחמת גודל האור, פותח והולך עד זאת חנוכה, שהוא
כבר בבחינה של שמיני עצרת שבו נר אחד, וזו המעלה הגדולה ביותר, וכל
מה שמתקרב יותר אליה הולך ומתקרב לבחינה של עולם התיקון. ולכן
סבירא להו גם לבית שמאי דמעלין בקודש ולא מורידין, רק סבירא להו
דכמו בפרי החג היתה העליה בקדש על ידי מיעוט הפרים כמו כן בחנוכה
שבאו להשלים מה שחסרו בסוכות, העליה היתה באותה הבחינה עד יום
האחרון בבחינת סעודה קטנה בין הבורא יתברך שמו לבינינו כביכול
בבחינת שמיני עצרת וזאת חנוכה, שהוא בחינת יחודא שלים. ובית הלל
סבירא להו דמעלין בקודש כפשוטו, על ידי העלאת הקדושה כמו מעלת
חג הסוכות.

והנה לפי זה גדלות ימי החנוכה והנם, הוא במה שמעלין בקדש ומתקרבין
כל יום יותר לבחינה שיהיה לעתיד לבוא, ביום שמלאה כל הארץ
דעה, והאלילים כרות יכרתון, ותהיה התנהגות העולם למעלה מן הטבע,

וכמו שהשיגו בימים ההם בזמן שנתן השם יתברך טמאים ביד טהורים וזדים ביד עוסקי תורתך, וכמו שיהיה במהרה בימינו.

ולפי זה נראה ליישב קושית התבואת שור (בכור שור שבת כא, א) על הא דפסק הרמ"א (אורה חיים סימן קפז סעיף ד) דמי ששכח לומר על הנסים בברכת המזון יאמר לבסוף "הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". והקשה הגאון הנ"ל מהא דאיתא בגמרא (ברכות ס, א) דמי שהיתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד זכר הרי זה תפילת שוא, כי אין מבקשים על מעשה נסים, ואיך יבקש כאן שהרחמן יעשה נסים ונפלאות, הרי זו תפלת שוא.

ולפי הנ"ל יש לומר בפשטות, דהרי הטעם שאין לבקש על מעשי נסים הוא למאן דאמר בשבת (נג, ב) כמה גרוע אדם זה שנשתנו עליו מעשה בראשית. וכל זה שייך בזמן שהעולם תחת הטבע, אין לבקש שהקב"ה ישנה עליו סדרי בראשית, אמנם לעתיד לבוא תהיה כל ההנהגה על פי נסים ולמעלה מן הטבע, ולא נצטרך שום השתנות. ולכן שפיר נוכל לבקש נסים כמו שעשית לאבותינו בימים ההם, כי הימים ההם, ואותם הימים בזמן הזה, הם אינם תחת הטבע, רק קרובים לימים שיהיה לעתיד לבוא, וכמו דאיתא בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ב אות ה ואילך) שבאלו הימים מתגלה אור הגנוז לעתיד לבוא, ובימים אלו לא צריך לשנות מעשי בראשית בכדי שנוכה לנסים ונפלאות, וכן יעשה לנו הבורא יתברך שמו נסים ונפלאות, ותחזינה עינינו בשובו יתברך שמו לציון ברחמים, ונוכה לביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו, כן יהי רצון אמן.

ליל ה' דחנוכה

ה'תשכ"ו

בנוסף ההודאה: "להודות ולהלל לשמך הגדול". וצריך ביאור, דכי שייד
ח"ו שם ד' שאינו גדול. ועיין בדברי קודש לכ"ק זקני בבני יששכר
(מאמרי חודש כסלו סבת מאמר ד'), שעמד בכמה אופנים לבאר דברים אלו.

ב) בשולחן ערוך (אורה חיים סימן קפז סעיף ד) פסק הרמ"א, שמי ששכח לומר
ועל הנסים בברכת המזון, יאמר בסוף "הרחמן הוא יעשה לנו נסים
ונפלאות כשם שעשה לאבותינו וכו'". והקשה בתבואת שור (בכור שור שבת
כא, א) מהא דאיתא בגמרא (ברכות ס, א) דמי שהיתה אשתו מעוברת ואמר
"יהי רצון שתלד זכר הרי זו תפלת שוא", ואיך פסק הרמ"א לבקש שהרחמן
יעשה לנו נסים ונפלאות, הא אין מבקשים על מעשה נסים.

ג) צריך להבין ענין שחז"ל (כתובות ב, א) קבעו התקנה דבתולה נשאת
ביום הרביעי, והיונים רצו לבטלה (שם ג, ב). וכבר עמד בבני יששכר (שם
אות קכה-קכו) על ביאור הדבר, למה רצו לבטל דוקא זו התקנה.

ד) בספר הקנה, הובאו דבריו בבני יששכר (שם אות קכו), וז"ל: בשעה
ששנינו בתולה נשאת ליום הרביעי יצאת בת קול ואמרה (מכאן ז, ה) אל
תשמחי אויבתי לי, אם נפלתי קמתי, עכ"ל, והוא פלא. גם איתא במדרש
פליאה, הובא בספרים הק, "איוב היה מתרעם על היסורין, עד שהגיע לפרק
בתולה נשאת", ופלא.

והנראה לפענ"ד בהבנת דברי קדשם הוא בהקדמת דברי הצל"ח בפסחים (דף נע"א ד"ה העולם) על הא דשנינן (ברכות נה, א) השומע שמועה רעה מברך ברוך דיין אמת. ותמצית דבריו הקדושים הוא, שלעתיד לבוא יברכו ברכת הטוב והמטיב גם על שמועה רעה, דבאמת השם יתברך הוא טוב ומטיב, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד (שם ס, ב). ואף דעכשיו מברכין "ברוך דיין אמת", היינו מפני קוצר השגתינו לראות הטוב הגנוז במעשי השם יתברך. אבל לעתיד לבא לכשתמלא הארץ דעה את ד' (ישעיה יא, ט), אז ימלא שחוק פינו (תהלים קכ, ב) וגדלה לד' על חסדו. ובה פירש (שמות יז, טז) כי יד על כס י"ה מלחמה לד' בעמלק, דכל זמן שיש עדיין קיום לעמלק וקליפתו, אין השם שלם וכסאו שלם, וכשנזכה למחיית עמלק ויהיה התגלות כבוד מלכותו יתברך שמו באנפין נהירין בלי מסך המבדיל בשלימות השם והכסא, אז יתברר למפרע שהכל היה לטובה, עכת"ד ז"ל. וכן כתב כ"ק זקני אדמו"ר זי"ע בחיים ושלום על התורה פרשת וישלח על הפסוק (שמות לב, כה) ויותר יעקב לבדו, ועיין שם שהביא משל בשם רבינו מה"ר דוב בער זי"ע.

וידוע מה ששאלו האחים הקדושים מאורי עולם הרבי ר' שמעלקי מניקלשבורג וצוק"ל ואחיו ההפלאה זי"ע להרבי ר' זושא זי"ע א על משנה זו (ברכות שם) דאדם חייב לברך על הרעה רח"ל, וקאמר בגמרא לא צריכא אלא לקבולינהו בשמחה. דאם אמנם חייב האדם לברך על כל מעשי השם יתברך, אבל איך אפשר לקבל את הרע בשמחה. והשיב להם הרבי ר' זושא בענות קדשו, כי אמנם קושיא גדולה היא וצריך לשאול לאנשים שעמדו בנסיון להודות להשם יתברך בשמחה גם על הרע, אבל לזושא נעשה תמיד רק טוב, ועדיין לא בא לידי נסיון זה לברך על הרעה, עכ"ד הקדושים זי"ע א. כי צדיקי האמת שזכו לאור הגנוז, ומחו את שרש עמלק מנפשם, היה אצלם השם שלם וכסאו שלם, וראו בכל המעשים הנעשים תחת השמש הכל רחמים וחסדים של הבורא יתברך שמו, ופועל ידיו ירצו. ורק אנחנו בשפלותנו, הנתונים בעוה"ר בחשכות ההסתר פנים,

וזה שמי לעולם (שמות ג, טו) - "לעלם" כתיב (פסחים ג, א), ששם הוי"ה ב"ה המורה על הרחמים הוא בהעלמה, ואין השם שלם וכסאו שלם בעוה"ר, וממילא אין בנו הכח לראות את הטוב הגנוז, עדי ירחם השם יתברך על פליטת עמו ויהיה השם שלם וכסאו שלם. וזה ד' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו" (ישעיה כה, ט), "ישועתו" דייקא, כמו שכתב הגה"ק ר' ברוך מקאסוב זצוק"ל בספרו נחמד ונעים (קונטרס אחרון אות פב), שאנחנו מתפללים ומקוים לישועת ד' שיהיה שמו שלם וכסאו שלם במהרה בימינו.

ועיין בשל"ה הק' בהקדמתו הגדולה (הקדמת תולדות אדם) בבית חכמה (תנינא, ד"ה נחזור לענין), בשם הפרדס (סוף פרק ב משער המכריעים שער ט), על מה שאמרו חז"ל (עירובין יג, ב) אלו ואלו דברי אלקים חיים. ותוכן הדברים, כי מדת בית שמאי מדת הדין, ומדת בית הלל מדת החסד, ובעולם הזה תחת ז' ימי הבנין מתחלקים חסד וגבורה לימין ושמאל ולא ראי זה כראי זה, מה שאין כן בעולם הבינה הנקרא "אלקים חיים", שהוא למעלה מן הטבע, שניהם כלולים באחדות, עיי"ש בדבריו הקדושים. ומובא בשם האר"י ז"ל (ראה קול ברמה על האידרא קב, ב-קג, א, מובא בבני יששכר מאמרי חדש סיון מאמר ו אות א, והיה ברכה פ"א מ"ג ד"ה בית שמאי) שלעתיד לבא תהיה הלכה בבית שמאי, כי כשנזכה לתקון השלם ויהיה השם שלם וכסאו שלם נראה כולנו כי ה' הוא האלקים, והכל הם רחמים וחסדים פשוטים, ולא יהיה שום הבדל בין מדת הדין למדת הרחמים כי הכל אחד.

והנה אמרו חז"ל (בראשית רבה פ"א ב) אור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית אדם רואה בו מסוף העולם ועד סופו, ראה שאין העולם כדאי וגנוז לצדיקים לעתיד לבוא. ואפשר לפרש כונתם, דאדם רואה בו מסוף העולם ועד סופו, היינו שעל ידי אור הגנוז ראו בכל דבר עד סופו שהוא לטובה, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד. אבל כיון שנתקלקל הטבע, אין העולם כדאי לזה וגנוז לעתיד לבא, כשיהיה השם שלם וכסאו שלם, ואז צדיקים יראו וישמחו בישועתו, כן יהי רצון.

וכבר אמרנו השנה בחנוכה (ליל ב) בשם הקדושים הרוקח, המהר"ל מפראג ומה"ר פינחס מקארעץ זי"ע א, דבריהם מובאים בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ב אות ה ואילך), שבימי חנוכה מאיר אור הגנוז והוא אורו של משיח צדקנו. וממילא לפי דברינו, בחנוכה אפשר לראות הדברים כמו שיהיו בסופם ותכליתם, וממילא נבין למה אמרינן בנוסח ההודאה "להודות ולהלל לשמך הגדול", דהיינו השם בארבע אותיות שהוא השם הנכבד הוי"ה ב"ה, והוא בבחינת השם שלם שהוא השם הגדול.

ועיין בכוונת קריאת שמע מהאר"י ז"ל (פרי עין חיים שער הקריאת שמע פ"ג) שיש לכוון כשאומרים "וקרבתנו מלכנו" למעמד הר סיני, "לשמך הגדול" למחיית עמלק שיהיה השם שלם וכסאו שלם, עיי"ש. ובדרך אפשר על דבריו הקדושים, על פי מה שאמרו חז"ל (תנחומא בשלה כה) כיון שרפו ידיהם מדברי תורה מיד ויבא עמלק. כי כשיש כח התורה אצל ישראל אין שום כח ושליטה לקליפת עמלק, וכיון שרפו ידיהם מדברי תורה מיד ויבא עמלק. וממילא כשנותנים אל לבנו מעמד הר סיני ומקבלים עלינו עול תורה ומלכות שמים, זוכים ל"שמך הגדול" שיהיה השם שלם וכסאו שלם, ושיכרת זרעו של עמלק. ועל אור הגנוז אמרו חז"ל (עיין גל מהנה אפרים בראשית ד"ה וירא, בני יששכר מאמרי כסלו סבת מאמר ב אות יג) שגנוז בתורה, שאף על פי שאין העולם כדאי לו, מכל מקום בתורה הקדושה שהיא היפך קליפת עמלק אפשר לראות באור הגנוז. ובימי חנוכה כשעמדה מלכות יון הרשעה להשכיחנו מתורתנו הקדושה, והשם יתברך ברחמיו המרובים מסר "זדים ביד עוסקי תורתך", ועל ידי עסק התורה האיר להם אור הגנוז, וממילא קבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל "לשמך הגדול".

וענין זה שעל ידי עסק התורה מתגלה שם הוי"ה ב"ה הנעלם בתוך הטבע, ביאר באריכות כ"ק זקני בבני יששכר זי"ע א במאמרי חודש סיון (מאמר ה אות א), ומפרש בזה את הכתוב פרשת יתרו (שמות כ, א) "וידבר אלקים" (היינו בגימטריא הטבע), "את כל הדברים האלה" היינו התורה

הקדושה, "לאמר אנכי הו"ה אלקיך", דהיינו דעל ידי התורה נאמר לך כי הו"ה הוא אלקיך, עיי"ש בדבריו הקדושים באריכות. ואפשר לכוון דבריו לדברי קדשו של מרן האר"י ז"ל זי"ע הנ"ל לכוון ב"זקרבנותו מלכנו לשמך הגדול", למעמד הר סיני קבלת תורתנו הקדושה, ולמחיית עמלק שיהיה השם שלם וכסאו שלם.

ובהקדמת השל"ה הק' (תולדות אדם) בשער הגדול (ד"ה ומבואר מזה) בשם הזוהר הק' (ה'ג קיג, א) על הפסוק (שמואל ב, ה, יג) ויעש דוד שם, "ויעש" לשון תיקון, שדוד המלך ע"ה תיקן את השם. ולפי דבריו הקדושים אפשר לפרש הנוסח "הרחמן הוא יעשה לנו נסים כשם" שעשה לאבותינו בימים ההם", דהלא נר חנוכה אורו מאור הגנוז, בחינת השם שלם וכסאו שלם, ואותה אנו מבקשים שיעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו, "כשם" דייקא, דהיינו "השם הנכבד הו"ה ב"ה". וממילא מיושבת קושית התבואת שור הנ"ל, שהרי אנו מתפללים ומבקשים על ביטול הקליפות מחיית עמלק, ואז יהיה כ"שם" שעשה לאבותינו שהוא שלם. ואין זה כמבקש על מעשי נסים שנרוע כי נשתנו עליו סדרי בראשית, כי כשהשם ב"ה שלם אין צריך לשום שינוי בטבע, כי הטבע עצמו נעשה בבחינת נם, ולא רק שיכולים להתפלל על זה, אלא הלואי שיתפלל אדם כל היום לשלימות השם והכסא, וזו היא עיקר תפילתו. וכמאמר הבעל שם טוב ז"ל (ראה דגל מחנה אפרים בחוקתי ד"ה והשיג) "ימלא ד' כל משאלותיך" (תהלים ב, ו), היינו שכל משאלותינו תהיינה שיתמלא השם ויהיה שלם. וכן איתא בדברי אמת למרן הרבי מלובלין זי"ע א (מקץ ד"ה לריש הפרשה) על הפסוק (תהלים צה, יב) "אשרי הגבר אשר תיסרנו ייה", היינו אשרי האדם שהיסורים שלו הם שמייסר ומצער עצמו על השם שהוא עדיין ייה, ואין השם שלם בעוה"ר.

וכבר אמרנו לעיל בשם הצל"ח, שלעתיד לבא נראה למפרע שהיה הכל לטובה, וגם זה גופא שלא היה השם שלם, והיסורין שבאו מזה כלם

יהפכו לטובה. ונראה לבאר דבריו, שהטובה הוא בזה, שלפום צערא אנרא (אבות פ"ה מ"ב), דהיינו שכל מה שהיה הצער גדול בימי החשך תהיה השמחה לעתיד לבא גדולה ומכופלת. וכמו דאיתא בספר הקדוש נחמד ונעים להגה"ק ר' ברוך מקאסוב זצ"ל (ליקוטי הש"ס אות טו) על מאמרם ז"ל (בראשית רבה פס"ו ד) צדיקים תחלתם יסורים וסופן שלום, דהיסורים הם צורך השלום. וכמו דאיתא בזהר הק' (ה"א ח"א) דיתרון האור הוא מן החשך, ואדרבה מגדל ואריכות הגלות והיסורין אפשר להבין ולחשב את הישועה הגדולה שתהיה במהרה בימינו, כן יהי רצון אמן.

ואולי יש לפרש בזה דברי הגמרא בתענית (דף ה' ע"א) אמר רבי יהושע בן לוי, כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם, שנאמר (ישעיה ס"ה ד) בהם עולם ונושע. דהיינו שבזה ששמח ביסורין מביא ישועה לעולם, דהיינו שמביא לדעת שהעולם הזה הוא גם ישועה, ואף שטחו עינינו מראות, לעתיד לבא יראנו הבורא יתברך שמו נפלאות, כי נבין בעת השמחה שהיא גדולה ומכופלת לפי הצער.

ובזה יש ליישב מה שהקשתי כבר מזמן על הא דאמרו חז"ל (תענית ל' ב) שכל מי שאינו מתאבל על חורבן ירושלים לעתיד לבא אינו רואה בשמחתה. ולכאורה, למה לא מנה אותו במתנייתין דסנהדרין (פרק חלק) בין אלו שאין להם חלק לעולם הבא. ולהנ"ל יש לומר, שיש לו חלק בעולם הבא, רק כיון שלא הצטער על חורבנה, ממילא לא רואה בשמחתה, כי אינו מרגיש בה כיון דלפום צערא אנרא כנ"ל. ולכן יש להבין בזה הא דאיתא בכתבי מהר"פ מקארעץ זיע"א (אמרי פנחס לערב פסח אות קסח) דכל דבר שיש בו בחינת גדלות צריך שיהיה קודם בחינת קטנות, וכל כמה שהקטנות הוא יותר גם הגדלות שבאה אחר כך גדולה יותר, ולכן באדם שיש לו בחינת גדלות יש בו בחינת קטנות בילדותו, מה שאין כן במין בהמה שאין בה בחינת גדלות גם בחינת קטנות אין בה, ולכן שור בן יומו קרוי שור (בבא קמא ס"ה ב), עכ"ה"ק.

והנה בכתובות (ב, א) אמרינן, דטעמא שתקנו שבתולה נשאת ליום הרביעי הוא כדי שיהא טורח בסעודה ג' ימים, וברביעי כונסה. וכוננתם בזה הוא, כי אי אפשר לבא לשמחה כי אם טורח מקודם, כי הטרחה הקודמת הם ההכנה לשמחה שאחרי זה. וכמאמרם ז"ל (ע"ז דף ג, א) "מי שטרח בערב שבת יבא ויאכל בשבת", כמו כן הוא בכל דבר כאמור.

ולפי זה מה נכונים דברי ספר הקנה שעמדנו להבין דבריו לעיל, וז"ל: בשעה ששנינו בתולה נשאת ליום הרביעי יצאה בת קול ואמרה אל תשמחי אויבתי לי אם נפלתי קמתי, עכ"ל, ופלא. ולפי הנ"ל מובן ממילא, כי מזה שתקנו שבתולה נשאת ביום הרביעי כדי שיהיה טורח ג' ימים, רואים שאין יכולים להגיע לשמחה וגדלות בלי הטרחה הקודמת, וטעמא דמילתא הוא, כי אם יטרוח ג' ימים, לפי ערך הטרחה והצער הקודם תגדל שמחתו, ולפום צערא אנרא, וממילא באותו הזמן יצאה בת קול "אל תשמחי אויבתי לי אם נפלתי קמתי", דהיינו שאפילו אם נפלתי יהיה זה לצורך קמתי, כי לפום הנפילה כמו כן תהיה הקימה בעה"ת. וזה הוא עיקר החיזוק בגלות ובימי האפילה ר"ל. וממילא גם מובן למה רצו היונים לבטל דוקא תקנה זו, כדאמרינן בכתובות דף ג' שגזרו על הנשאת ברביעי עיין שם, כי רצו לבטל כת הבטחון והאמונה שאם נפלתי קמתי, שזו התקנה היא עיקר החיזוק בימי הגלות.

ובזה מה פשוטים דברי המדרש (הבא לעיל) שאיזב היה מתרעם על היסורים עד שהגיע לפרק בתולה נשאת ליום הרביעי. דהיינו שאז הגיע לדעת שהיסורין והירידה הם לצורך העליה, וכיתרון האור מן החשך. כן יראנו השם יתברך נסים ונפלאות, וישמחנו לפום היסורים וגודל הצרות, וישמחנו כימות עניתנו, ונזכה לביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל ו' דחנוכה

ה'תשכ"ו

בימי מתתיהו וכו' כשעמדה מלכות יון הרשעה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך (מניסח על הניסים). ובבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ד אות סא) דקדק על כפל הלשון "חוקי רצונך", כי הלא בודאי חוקים של הקב"ה הם רצונו.

ב) בשאילתות (וישלה סימן לג) איתא: "נר חנוכה בשמאל ומוזזה בימין ובעל הבית מצויץ בטליתו באמצע". וצריך ביאור שייכות מצות ציצית לנר חנוכה.

ג) במסכת שבת (כב, א): אמר רב כהנא וכו' משמיה דר' תנחום, נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה כסוכה וכמבוי. ואמר רב כהנא משמיה דרב תנחום, מאי דכתיב (בראשית לו, כד) והבור רק אין בו מים וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וכבר עמדו ראשונים ואחרונים לסמוך הני תרי מימרי להדדי.

ובביאור הענין גלפענ"ד על פי דברי כ"ק זקני אדמו"ר זיע"א בחיים ושלום (תצוה ד"ה א"י ואתה תצוה) בפירוש הפסוק (שמות כו, ב) ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. וכתב שם, דידוע שעיקר העבודה בגלות היא לקרב את הגאולה על ידי לימוד תורה לשמה, ובמדריגה זו היה אז רק משה רבינו ע"ה, והקב"ה

רצה שיקרב גם את בני ישראל לעבודה זו. וזה פירוש הפסוק ואת"ה (בג'מטריא ב'ת, רמז לבנין הבית השלישי שנקרא בית כמאמרם ז"ל (פסחים פה. א) כיעקב שקראו בית), תצו"ה (לשון צוותא חדא), ויקחו אליך (לגבי משה רבינו ע"ה שהוא עמנו בכל דרא ודרא (עיין תיקוני זוהר תיקון סט קיד. א)), שמן זית (רומז לחכמת התורה, כנודע מש"ם מנחות פה. ב), ושיהיה זית רענן זך בלי שמרים פניות ודעות נפסדות), כתית למאור (שנהיה בעינינו שפל רוח כתית ונשבר), ועל ידי זה נושעה לנצחים לגאולה שלימה, ומאור התורה יאיר לנו אור מלך המשיח, להעלות נר (יחוד ג' קשרין הנודע, ולחפש את ירושלים בנרות (צפניה א. יב)), תמיד (שיהיה בנין עדי עד שלא יחרב עוד), עכדה"ק. ועיין במדרש רבה ויקרא (פלא"א יא) בזכות להעלות נר תמיד אתם זוכים להקביל פני נרו של משיח, עיין שם.

והיוצא מדבריו הקדושים, שמשמן המנורה שיהיה זך וכתית למאור הרומז לחכמת התורה, רואים שצריך שיהיה זך בלי פניות ברצון ובמחשבה לקיים רצון אבינו שבשמים, ועל ידי זה להעלות נר תמיד, נזכה לביאת משיח צדקנו ובנין בית נכון ונשא לעולמי עד. וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ה. א) חשב אדם לעשות מצוה וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, דעיקר מעשה המצוה הוא על ידי הרצון וכונה נכונה, וסוף מעשה במחשבה תחילה.

והנה ידוע מספרים הקדושים (עיין דגל מחנה אפרים לך ד"ה בוא נא) לפרש מאמר חז"ל (בבא בתרא י. א) בזמן שישראל עושין רצונו של מקום נקראים בנים, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום נקראים עבדים, והיינו אם עושים לשמו יתברך כדי לקיים מצות הבורא שנחת רוח לפניו, נקראים "עושין רצונו של מקום", ואז הם בבחינת "בנים", ובזמן שאין עושין לשמה אלא לשם קבלת פרס, אז הם בבחינת "עבדים", שאין העבד עושה למען רצון אדוניו אלא כונתו לרצונו ולזכות עצמו.

והנה חז"ל אמרו (פיכה נב, א) יצרו של אדם מתגבר עליו כל יום ואלמלא הקב"ה בעזרו לא יכול לו. ומבואר בספרים הקדושים (עיין באריכות מזה ביערות דבש הוש ה) דאליבא דאמת כל עשיותיו של האדם במצות ומעשים טובים אינם מתיחסים אליו, דהרי אלמלא הקב"ה בעזרו אינו יכול לו, וחלק האדם במצות הוא רק ברצונו הטוב לבחור בטוב ולמאוס ברע. ופירשו בזה את הפסוק (תהלים סב, יג) "לך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", שהשם יתברך ברוב חסדיו משלם לאיש כאילו היה הכל מעשהו.

ובזה אפשר גם לפרש מאמרם ז"ל (קידושין מ, א) "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", כי לפי האמור עיקר עשיית המצוה מה שמויחס לאדם, היא כונת ורצון המצוה, והקב"ה עוזרו לצרפו למעשה, ולפי זה מצוה בלי כונה ורצון העיקר חסר ח"ו, ואין המעשים הטובים מיוחסים אליו, כי ברצון טוב הקב"ה מצרף את המחשבה למעשה. מה שאין כן בלי כונה. ואף אם יקבל שכר, מכל מקום המצוות אינם שלו כי לו אין חלק ונחלה במעשים טובים אלו, וכל מה דעבדי לגרמייהו הוא דעברו ח"ו.

ואיתא בירושלמי (ערלה פ"א ה"ג) "האי מאן דאכיל לאו דיליה בהית לאיסתכולי באפיה", ומי שעשה מעשה המצוה בלי רצון ומחשבה לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו אין המעשים מיוחסים אליו, ואף שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ונותן לו שכרו, מכל מקום הוי כאילו "אכל לאו דיליה ובהית לאיסתכולי באפיה", וממילא חסר לו בחינת ראייה במעשים טובים. וזהו שמרמזו שמן המנורה, ששמן הוא הוא האור, והוא בחינת ראייה (עיין בזה בחידושי אגדות מהר"ל מפראג ז"ל מסכת שבת כא, ב ד"ה כשנכנסו), וכפי דברי כ"ק זקני רומז לחכמת התורה בלי פניות בשפלות רוח ולב נשבר, דהיינו לעשות נחת רוח לשמו יתברך דעל ידי זה הוא בבחינת אור וראיה. ועל ידי זה המעשים הטובים ולימוד התורה מיוחסים אליו, ולא בהית לאיסתכולי באפיה".

וזה היתה בונת היונים הטמאים, שאמרו חז"ל (בראשית רבה פ"ב) "וחשך על פני תהום" (בראשית א, ב) - זו מלכות יון שהחשיכו עיניהם של ישראל, דהיינו שרצו לבטל מהם בחינת ראייה, על ידי "להשכיחם תורתך", כי קליפתם היתה קליפת השכחה, דהיינו שרצו שישכחו שהיא "תורתך", דהיינו שהתורה היא לשמה, "ולהעבירם מחוקי רצונך", "רצונך" דייקא, וכמבואר למעלה, דאם אין עושין לשמה נקרא דאין עושין רצונו של מקום, וממילא מיושב דיוק הבני יששכר.

וכבר הזכרנו בקונטרס זה (ליל ג) דברי כ"ק זקני בבני יששכר (מאמרי ראש חדש מאמר ב אות ו) שאם ישראל ראויים לגאולה בזכות עצמם יזכו לראות גם במפלתן של רשעים, ואם לאו לא יזכו לראות במפלה. אבל על כל פנים אפילו אם ח"ו יהיה הדור כולו חייב, יגאלם השם יתברך למען כבוד שמו הגדול. ויתכן שזה שאנו מבקשים (תהלים עט, י) "נקום לעינינו נקמת דם עבדיך", דהיינו שהגאולה תהיה בזכותנו, שנחזור בתשובה שלימה לפניו יתברך שמו, וממילא נראה גם בנקמה בעה"ת.

והנה בנוסח ההודאה "רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם", ולפי הנ"ל הכונה היא דעל ידי שרבת את "ריבם", דהיינו שהם גם רבו ולחמו ביונים, וגם להם היה חלק בריב, על ידי זה "נקמת את נקמתם", דהיינו שזכו לראות בנקמה. ולכן גומר "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה וכו'", דהיינו שהיה בבחינת ישועה (כמבואר בבני יששכר בכמה מקומות) (מאמרי חדש אליל מאמר א אות ט"ב וע"ה), שישועה נקרא שמתחילים לעשות ואחר כך באה ישועה, מה שאין כן עזרה היא במקום שלא עושים כלום).

ועל כן קבעו פירסומא ניסא בשמן ונרות שהוא מרומז על הראיה, וזה הנוסח "לראותם בלבד", דהיינו להראות בחינת הראיה בנס שזכו בזכות שעשו רצונו של מקום. והנה מובא בילקוט שמעוני (שלה רמז תשנ) על

הפסוק (במדבר טו, לט) "וראיתם אותם וגו' ועשיתם אותם, מגיד הכתוב כל המקיים מצות ציצית מעלה עליו הכתוב כאילו קיים כל המצוות כולם". וכוונת הדברים נראה לפענ"ד על פי המבואר לקמן בילקוט הנ"ל, "וזכרתם ועשיתם, לעשות זכרון כמעשה", ופירש בזית רענן שם, וז"ל: "אם זוכר המצוה ומתאוה לעשותה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה", עכ"ל (ח).

וממילא מובנים דברי השאלות הנ"ל והשייכות דמצות ציצית לחנוכה, דלכן צריך המדליק להיות מצויץ בטליתו, דהיינו באותה הבחינה שבציצית שמעלה עליו הכתוב כאילו עשה, וממילא יכול לקיים פירסומא ניסא על ידי ראייה, כי "לא בהית לאיסתכולי באפיה", וכמבואר לעיל.

(ה) **ובזה** יש להבין מה שרצו היונים לבטל מצות מילה, שהרי לפי המתבאר למעלה הרי הרצון והחשקות לקיום המצות הם בחינת ראייה, והנה מצות מילה - אף שזמנה בשמיני, מבואר בספרים הקדושים (ראה אגרא דכלה פרשת ויצא ד"ה והיו בעיניו), וכן בשער יששכר מכ"ק זקני הק' זי"ע (מאמרי חודש אייר מאמר פסחא זעירא אות ג. וע"ד דברי תורה מהדורא ד אות מ), דנחשב כאילו מלין אותו כל השמונת ימים, ומבארים העולם בזה הפיוט ביום ליבשה "מבטן לשמך הם נמולים", דלכאורה קשה וכי מצותה היא מבטן, והלא "ביום השמיני ימול בשר ערלתו" כתיב (ויקרא יב, ג), אלא אף על פי שצותה התורה הקדושה לחכות עד יום השמיני, רצון ישראל קדושים לקיים מצוה זו, וכבר מבטן מצפים ליום השמיני כדי שיוכלו לקיים מצות הבורא, וממילא חשוב כאילו מבטן לשמך הם נמולים.

ולפי דברינו הרי רצו היונים לעקור רצון ותשוקה לקיום המצות, ולכן גזרו על מצות מילה. ובזה יש עוד להוסיף בדברי הפייטן בפיוט הנזכר, שאחרי המילים "מבטן לשמך הם נמולים", ממשיך "הראה אותתם לכל רואי אותם, ועל כנפי כסותם יעשו גדילים", דהיינו דכיון שכבר נחשב על ידי רצון למעשה, תו לא הוה נהמא דכסופא, ושייך ביה בחינת ראייה, כי לא בהית לאיסתכולי באפיה, וממילא על ידי זה יהיה "הראה אותתם לכל רואי אותם". ואם תאמר מנין באמת יסוד זה, ועל זה משיב "על כנפי כסותם יעשו גדילים", דהיינו מצות ציצית, שמשם רואים שרצון ומחשבה טובה נחשבת למעשה.

ונראה דזה השייכות בין שתי המימרות דר' תנחום, דהרי באמת מעשה ההצלה של ראובן לא היתה מעשה הצלה ממש, דהרי נחשים ועקרבים יש בו, ואף על פי כן מעידה התורה הקדושה על ראובן (בראשית לו, כא) וישמע ראובן ויצילו מידם, אלא בודאי כיון שכוונתו היתה להצילו וכמו שמעידה התורה (שם כב) "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו", הווי כאילו עשה ממש. ואדרבה עיקר פעולת האדם במצוה היא רצונו וכוונתו, דהרי בהמצוה ממש "אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול", והמעשה מעשה אלקים הוא, והרצון והכוונה הם בבחינת ראייה במבואר לעיל, והוי המצות דיליה ולא בהית לאיסתכולי באפיה. ולכן מובן בפשיטות הסמיכות, דהרי נר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים פסול, ופירש רש"י (ר"ה פסולה) "דלא שלטא ביה עינא", וממילא אין פירסומא ניסא על ידי ראייה. ומכיון שרואים שצריכים לראותם, על כרחך מפני שיש לנו חלק במצוה ולא הוי נהמא דכיסופא, וחלקנו הוא על ידי הרצון הנחשב למעשה כמוכרח ממימרא דר' תנחום בהא דהבור רק אין בו מים, וכאמור לעיל.

והשם יתברך יזכנו לעסוק בתורה ובמצות לרצונו יתברך שמו, ונזכה לראות בנחמה בבנין בית מקדשנו, שיהיה להעלות נר תמיד בבנין עדי עד, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו, כן יהי רצון אמן.

זאת חנוכה

ה'תשכ"ו

הנה שגור בפי העולם לקרוא ליום האחרון של חנוכה בשם "זאת חנוכה". ובפשטות על שם הקריאה ביום זה בתורה (במדבר ז, פד) "זאת חנוכת המזבח". אבל מכל מקום מנהג ישראל תורה היא, ובודאי יש טעם לשבת על קביעת השם הזה.

ב) והנה ענין חנוכה נמצא בג' מקומות, יום טוב של חנוכה, זאת חנוכת המזבח (שם), מזמור שיר חנוכת הבית לדוד (תהלים ל, א), ובבני יששכר (מאמרי חדשי סבת מאמר ב אות ה ועד) כתב שחנוכה הוא לשון "חינוך", לחנך אותנו לנשים ונפלאות שלעתיד לבוא. וכל זה צריך הסבר וביאור.

ג) וכן דקדק בבני יששכר (מאמרי חדשי סבת מאמר ד אות פז ועד) על הלשון בהודאה "ואחר כך באו בניך", הלא אנו יודעים במי המדובר ומי באו, ולכאורה לשון "בניך" מיותר.

והנראה בהסבר הענין לפי מה שכתב הגה"ק החיד"א זצ"ל (ראש דוד פרשת מקץ ועד) והובא בבני יששכר מאמר (ה) הלל והודאה אות פ"ח, שמה שרצו היונים לבטל ג' מצות שבת חדש ומילה (מגילת אנטיוכס), הוא מטעם שג' מצות אלו מראים לדעת שישראל נקראים בנים למקום (עיין שבת לא, א). שבת, מהא דעכו"ם ששבת חייב מיתה (פנהדרין נה, ב) משום שמשתמש בשרביטו של מלך, והשבת ניתנה רק לישראל שנקראים בנים למקום. חודש, כיון שקביעת החודש נמסר לבית דין של מטה "ואתם

אפילו שונגין, אתם אפילו מזידין" (ראש השנה כה, א), וזה מראה על מדריגה של בנים [ואפשר להסביר דבריו הקדושים על פי הא דאיתא בספרי רבינו הקדוש המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע (לקוטים יקרים דף לג, ד ויער), וכן גם בקדושת לוי בשמו (ראה שיפטים ד"ה תמים תהיה), דבזמן שישראל עושין רצונו של מקום נקראים בנים (בבא בתרא י, א), היינו משום שדרך האב שמוותר על רצונו מפני רצונו של בנו, ונמצא שהבן עושה רצון חדש בהאב, וב ישראל - שהצדיק מושל ביראת אלקים (שמואל ב כג, א) וכביכול מי מושל בי צדיק (מועד קטן טז, ב), נמצא שישראל עושין את הרצון של הבורא יתברך שמו, ובזמן שישראל הם במדריגה זאת ועושין רצונו של מקום, "עושין" דייקא, הם בבחינת בנים, עבתי ד הקדושים. וידוע מה דאיתא בירושלמי (פתיחת פ"א ה"ב) על הפסוק (תהלים ט, א) "אקרא לאלקים עליון לאיל גומר עלי", שכל עניני הטבע משתנים לפי קביעת החודש על ידי בית דין, ולכן אם אחרו בית דין את קביעת החודש, בתוליה חוזרין, דלפי קביעת החודש על ידי בית דין עדיין לא היתה בת ג' שנים, עיי"ש. ואם כן על ידי קביעת החודש נקראים ישראל "עושין רצונו של מקום", וזה בחינת בנים]. ומילה, דאיתא דעל ידי המילה נקראים ישראל בנים למקום.

אבל עדיין צריך עיון, דבנעםת ההודאה לכאורה אין רמז דדוקא ג' מצות אלו רצו היונים לבטל. ועוד צריך ביאור, מהו הענין של "להשכיחם תורתך", ומהו הש"יכות לשכחת התורה לביטול ג' מצות אלו.

ונראה להסביר לפי מה דאיתא בספרי (תנחומא האזינו סימן ד) דאין תשובה מועיל רק לישראל ולא לאומות העולם. ופירשו הראשונים ז"ל (מבי"ט שער התשובה פ"ה, עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו מאמר חיקור דין ח"ב פ"א, אהבת ה' להחיה"א דרוש ה' לשבת תשובה), הביאום בבני יששכר (מאמרי השבתות מאמר ט אות י), ובתפארת בנים (יתרו ד"ה יתרו), והטעם לזה הוא דישראל נקראים בנים למקום, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין לב, א). מה שאין כן אומות העולם שהם בחינת עבדים, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

והנה ידוע שכל החטאים נמשכים מחטא המדבר, ומטעם זה אמרה תורה (שמות לב, לה) "וביום פקרי ופקרתי". והחסבר לזה הוא, דבלוחות הראשונות פסקה זוהמתן, וכמו שדרשו חז"ל (שמות רבה פמ"א ז) "אל תקרי חרות אלא חירות, חירות מיצר הרע וממלאך המות". ומחמת חטא המדבר, חזר הטבע לקלקולו. ובעוה"ר עדיין היצר הרע קיים, ואין לנו שיוצ רק התורה הזאת להתחזק נגד היצר הרע, וכמו שאמרו ז"ל (קידושין ל, ב) "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין".

ולכאורה הלא לא היו ישראל ראויין לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה לרבים (פסיקתא ואתחנן ד"ה מי יתן), ואם כן על ידי תשובה שלימה היה צריך להיות תיקון חטא זה, ולא היה נמשך חטאם לדורות הבאים. אלא ודאי, שעדיין לא נעשה התשובה הראויה. וכשנזכר לשוב בתשובה מאהבה, יהיה באמת ביטול הקליפות וזוהמת הנפש, ויבוא התיקון השלם בגאולתנו ופדות נפשנו, וכמו שאמרו חז"ל (פנהרשין צז, ב) "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה".

וכבר הבאנו בקונטרס זה (ליל ג) בשם רבינו הר"ן ז"ל בדרשותיו שכת השכחה הוא משברי לוחות שנגרם על ידי חטא המדבר. וכל החטאים הנמשכים מחמת חטא זה, גורמים שברי לוחות חדשים וממשיכים את כחות השכחה. וכשנזכר לשוב בתשובה שלימה ולתקן את החטאים, לא יהיה יותר שברי לוחות, וממילא יתבטל כח השכחה ומלאה הארץ דעה את ד'.¹

וכן כבר הבאנו (ליל ב) דברי זקינו הקדוש בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ד אות נ) דקליפת היונים היתה קליפת השכחה, דחז"ל דרשו (בראשית רבה פ"ב ד) "וחשך (בראשית א, ב) - זו מלכות יוון", ו"חשך" בהיפוך אתוון הוא "שכח", ולכן כתוב בהודאה הלשון "להשכיחם תורתך", דזו

היתה עיקר קליפתם. ועיין למעלה מה שביארנו דבריו הקדושים בבמה אופנים (כ).

(ט) **ועוד** יש להסביר ענין השכחה קליפת היונים, והנוסח בהודאה "וזדים ביד עוסקי תורתך", ולא ביד "לומדי תורתך". וכבר עמד הקדושת לוי זי"ע (קדושות חנוכה קדושה חמישית) על הנוסח בכלל, דמה הרבותא ד"זדים ביד עוסקי תורתך". וזה לפי מה שמבואר בסמ"ג (לאוין סימן סד ד"ה תוכחת הענוה) שמקודם, כשסדר מנין המצות, לא מנה גאווה ללאו, ואתחזי ליה בחלמא ששכח העיקר, ושוב כתב שגאווה הוא לאו מן התורה מהא דכתיב (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת וגו', וכתיב (שם ו, יב) השמר לך פן תשכח וגו', וכל היכא דכתיב השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, עיי"ש. ומבואר בכתבי הקודש של הקדוש מהר"פ מקארעץ זי"ע (ראה אמרי פנחס אות קסו) דגאווה הוא קליפת עמלק (ומבואר בכמה ספרי קודש (עיין בני יששכר מאמרי אדר מאמר ג דרוש ג) דר"ם בגימטריא עמלק כנודע). וזהו הפירוש (דברים כה, יט) מחה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, דהיינו למחות ולבטל מדת הגאות, ממילא "לא תשכח", היינו שלא תגיע ח"ו לידי שכחת המקום ב"ה, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

וכבר הבאנו בקונטרס זה (ליל ה) מאמרם ז"ל (תנחומא בשלח סימן כה) כיון שרפו ידיהם מדברי תורה מיד (שמות יז, ח) ויבא עמלק, וידוע מאמר הבעש"ט זי"ע (צוואת הריב"ש דף ט, א) וסרתם ועבדתם (דברים יא, טז), דאם רק "וסרתם", הרי יהיה ממילא גם "ועבדתם" וגו' רח"ל, דהיום אומר לו עשה כך וכו' (שבת קה, ב), דאם רק סרים מדרך התורה ומרפים ידים אפילו במקצת מקיום התורה ומצותיה, הרי מיד "ויבא עמלק" רח"ל.

וועל פי דברי הקדוש מקארעץ זי"ע יש להוסיף לפי מה שהבאנו בקונטרס זה (ליל ה) בשם הצ"ח (פסחים נ, א, ד"ה העולם), כי בזמן שאין עדיין בעוה"ר השם שלם וכסאו שלם, אין רואים את הטוב הגנוז במעשי השי"ת, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ומגמת עבודתנו לתיקון השלם הוא לבוא לידי הכרה זו שהכל רחמים וחסדים של הבורא יתברך שמו, וכמו שהבאנו (שם) גם בשם זקני הקדוש בבני יששכר (מאמרי חדש סיון מאמר ה אות א) על הפסוק (שמות כ, א) "אנכי ה' אלקיך". וזה "ורם לבבך" דהיינו גיאות קליפת עמלק, "ושכחת את ה' אלקיך" ח"ו אפשר לשכוח שה' הוא אלקיך, כי בזמן שעדיין קיים קליפת עמלק אין השם שלם וכסאו שלם, ואין עין רואה נסי ה' ונפלאותיו, שהכל הם רחמים וחסדים, ולכן מחה תמחה את זכר עמלק, וממילא לא תשכח, "לא תשכח" היינו מה שכתוב "פן תשכח את ה' אלקיך", שה' הוא אלקיך והכל אחד - רחמים וחסדים].

והעצה לזה להתחזק במעוז התורה הקדושה ומצוותיה בלי רפיון ידים כלל, ונזכה לה' שלם וכסאו שלם ויתבטל כח עמלק וכת דיליה - קליפת השכחה. וזה

ולפי האמור מוסבר היטב, מה טעם רצו היונים לבטל דוקא ג' מצות אלו שבת חודש ומילה, ושייכות ביטול מצות אלו לקליפתם קליפת השכחה. דלפי המבואר, שעל ידי ג' מצות אלו אנחנו נקראים בנים למקום, וממילא דתשובה מועיל לתיקון חטא המדבר ושברי לוחות, וממילא יתבטל כח היונים הטמאים וקליפתם קליפת השכחה. ולכן רצו בביטול מצות אלו ולהוריד את ישראל ממדרגת בנים למקום, ועדיין שברי לוחות קיימין ויש ח"ו מקום לכח החשך והשכחה שלהם.

וזו פירוש נוסח ההודאה "להשכיחם תורתך", היינו להגביר קליפתם קליפת השכחה, וזהו על ידי "להעבירם מחוקי רצונך", היינו ג' מצות אלו שבת חודש ומילה, שעל ידם נקראים בנים למקום, שעושים רצונם של מקום בביטול, וכדברי רבינו המגיד ממעזריטש זי"ע הנ"ל, דהיינו שישראל עושין את הרצון של המקום ב"ה וכמבואר לעיל, וזהו "מחוקי רצונך", "רצונך" דייקא, ולא יהיו בבחינת בנים, כדי שלא יתבטל קליפתם קליפת השכחה.

"ואתה ברחמיך הרבים כו' מסרת כו' וזדים ביד עוסקי תורתך", שלא יכלו היונים להשכיח תורתנו הקדושה, דעל ידי הכהנים הקדושים שקיימו ג' מצות אלו במסירת נפש הרי היו ישראל בבחינת בנים שמועיל תשובה, ונצחו את היונים וקליפת השכחה. ולכן אחר כך "באו בניך", "בניך" דייקא, שנקראים בנים למקום.

ונקיטנא בשפולי דגלימי של מרן החיד"א וזקיני הקדוש בבני יששכר, להוסיף מתנת עני בהסבר הענין שרצו היונים לבטל דוקא ג'

עשו הכהנים הקדושים שעסקו באורייתא תדירא. וזהו הנוסח "ביד עוסקי תורתך", ולא ביד "לומדי תורתך", דעסק נקרא דבר שהוא בתמידות.

מצות אלו שבת חודש ומילה, והוא על פי מה דכתוב בזוהר הק' (תיקוני זוהר ז, א) ובספרי קודש, דתשובה הוא בחינת עולם הבינה, וזהו "ומי מטהר אתכם", "מ"י" בנימטריא חמשים, רמז לנ' שערי בינה, וזה מה שאמרו חז"ל (יומא פז, א) "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד", היינו עולם הבינה, כידוע על פי ספרי רבותינו הקדושים זי"ע.

וההסבר לזה מובא בספרים הקדושים, כי על פי שכל הטבע אין מקום למציאות תשובה, כי מי שימרוד במלך, הכי אם יתחרט ימחל לו. ורק על ידי עולם הבינה, שהיא למעלה מן הטבע, והקב"ה חותר חתירה לשבים מתחת כסא הכבוד ומגביהם למעלה מן הטבע, ועל ידי זה מתקבל תשובתם. וזה מה שרמזו חז"ל (כדלהלן) תשובה קדמה לעולם, כי במציאות הבריאה של ז' ימי הבנין הרומזים לבחינת הטבע לא שייך תשובה, ורק משום שתשובה קדמה לעולם והיא למעלה מן הטבע, על ידי זה יש תקנה לקבל תשובתנו ברחמים וברצון, ולפני ה' תטהרו (ויקרא מז, ל).

והנה במדרש רבה פרשת בראשית (בראשית רבה פ"א ה) מביא ששה דברים שקדמו לעולם, התורה, וכסא הכבוד, ובמחשבה ישראל ובית המקדש, האבות, ושמו של משיח. ובפסחים (נ"ד ע"א) איתא גם תשובה, עיין שם. וממילא מובן מה שמועיל תשובה אצל ישראל, משום שישראל עלו במחשבה תחלה, הם באותה בחינה של תשובה, שגם היא קדמה לעולם, מה שאין כן אומות העולם, שהם בבחינת הטבע, אין להם שייכות לתשובה. ולכן גם קרבנות בבית המקדש ותורה שקדמו לעולם מכפרין, וכמו שאמרו חז"ל סוף מנחות (ק, א) כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה וכו', ופירש רש"י ז"ל (ד"ה אין צריך) כלומר התלמוד תורה מכפר על עוונותינו, עיין שם (*).

(*) **ומובא** בספרים הקדושים (ראה בני יששכר מאמרי חדש תשרי מאמר ג דרוש ה) שענין ישראל עלו במחשבה תחלה הוא ענין של בנים למקום.

וג' מצות אלו שבת חודש ומילה מראים על בחינה שלמעלה מן הטבע, דהרי שבת קודש הוא מעין עולם הבא (ברכות נז, ב), עולם האחדות. ועיין בספר הקדוש אור יצחק מהקדוש ר' יצחק מראדוויל זי"ע (בראשית ד"ה כי בו שבת) שבשבת מתגלה שם הוי"ה ב"ה, וזה שאנו אומרים (פיוט לכת חודש, ע"פ ישעיה ס, א) "כבוד הוי"ה עליך נגלה". ובחול ההנהגה הוא על פי שם אלקים, בחינת הטבע. וכן איתא בשם האר"י ז"ל (פרי עין חיים שער הנהגת הלימוד סדר כונת השבוע, וראה בני יששכר מאמרי השבתות מאמר א אות א) "דשבת שמא דקודשא ב"ה", היינו ששבת גימטריא כ"ז פעמים הוי"ה, כנגד כ"ז אתוון דאורייתא, דבשבת נתנה תורה (שבת פז, ב).

וכן חודש, כבר הבאנו דברי הירושלמי, דעל ידי קביעת החודש משתנים סדרי הטבע. וכן איתא בשם האר"י ז"ל (שער הכוונות דרוש ראש חודש, וראה עוד בני יששכר מאמרי ראש חדש מאמר א אות ד ועוד) דחדש בגימטריא י"ב פעמים הוי"ה, כנגד י"ב צרופי הוי"ה לי"ב חדשי השנה.

וכן מצות מילה הוא כדי לשבור כחות התאוה של הטבע. ועיין בפירוש אנדות מהר"ל מפראג זי"ע על אנדות הש"ס מסכת שבת (כא, ב ד"ה כשנכנסו), שלכך ציוותה תורה מילה בשמיני, משום ששמיני רומז על למעלה מן הטבע, עיי"ש בדבריו הקדושים באריכות. וכן ידוע מספרי רבותינו הקדושים (ראה באר לחי ראי תיקון כב סה, ב ד"ה כגוינא דא מי) דמי יעלה לנו השמימה (דברים ל, יב), ראשי תיבות מילה וסופי תיבות הוי"ה ב"ה.

ולפי האמור מבואר, דעל ידי ג' מצות אלו שהם בבחינת למעלה מן הטבע, הראנו לדעת שישראל עלו במחשבה תחלה, ושהם בבחינת למעלה מן הטבע, ועל ידי זה מועיל תשובה בישראל, מה שאין כן אומות העולם, שהם בבחינת הטבע. ועל כן רצו היונים לבטל ג' מצות אלו, כדי להכחיש הבחינה שלמעלה מן הטבע, וממילא אין מועיל תשובה, ועדיין קיים כח השכחה שבהיפך אתוון היא "חשך" קליפת היונים כמבואר בבני יששכר.

והחשמונאים, על ידי עסק התורה שהיא גם כן למעלה מן הטבע במאמרם ז"ל התורה קדמה לעולם, הפרו עצת הרשעים, והשי"ת מסר זדים, כחות החשך, ביד עוסקי התורה (יא).

וּכְתַב המהר"ל מפראג זי"ע בפירושי אגדות פרק ב' דשבת (ד"ה כשננסו) וז"ל: ולכך בקדש הקדשים היו הארון והתורה, שהיא שכלית בלתי גשמית, ולכך התורה נתנה גם כן אחר השבעה, שהרי כתיב (דברים טז, ט) שבעה שבועות תספר לך, ואחר שבעה שבועות נתנה התורה. וכן מזמור (תהלים קיט) אשרי תמימי דרך, שהוסד על התורה, והולך בתמיני אפי, כי התורה היא תחת מספר שמונה. ובהיכל עצמו היתה המנורה ובה ז' נרות, אבל בקודש הקדשים היו התורה והארון שהוא האור עצמו וכו'. ולכך נעשה גם בשמן והדליקו ח' ימים, כי השמן הוא האור בו, וחזרה הקדושה מבח קדש הקדשים, ומאחר שמשם חזרה הקדושה הדליקו ח' ימים בו, עד כאן לשונו הקדוש.

וְאִיתָא בבני יששכר (מאמרי ראש חדש מאמר קידוש החודש אות ד') בשם רבינו הקדוש המגיד ממעזריטש זי"ע על הפסוק (במדבר כה, יד) זאת עולת חודש בחדשו, וז"ל שם: בפסוק "זאת עולת חודש בחדשו", דיש ב' מיני הנהגות בעולם, הנהגה א' הנהגה המסודרת מן ז' ימי בראשית לכל ימות עולם, הכל כפי הסידור מצירופי הוי"ה לכל חודש, וסידור כוכבי השמים וכסיליהם לכל חודש בטבעם, הניתן להם בכח הוי"ה ב"ה, ואותה ההנהגה נרמזת באות ז', היינו ההנהגה המסודרת מז' ימי בראשית. אבל יש למעלה

(יא) **וידוע** שהבחינה למעלה מן הטבע נקרא עולם האחדות. ואפשר לומר שלכך כתיב (שמות יט, ב) "ויחן שם ישראל נגד ההר", ופירש רש"י "כאיש אחד בלב אחד", דכדי לקבל את התורה הקדושה שלמעלה מן הטבע, היו צריכים להיות גם כן בבחינת אחדות, כאיש אחד בלב אחד.

מזה הנהגה הב' היא הנהגה התורני, היינו שישראל יפעלו על ידי התורה לחדש עיתים חדשים לטובה ולחיים, ואותה ההנהגה נקרא א"ת, היינו הנהגת התורה מן כ"ב אתון, מן א' עד ת'. ואותן ב' הנהגות נקרא "זאת" בצירוף (ולדעתי זה אחד מן הטעמים שהשכינה נקראת "זאת", שכל ההנהגות הם על ידה). וזהו שאמר הכתוב "זאת עולת חדש בחדשו", רצה לומר, הגם שבכל חדש יש התחדשות על פי סדרי ההנהגה המסודרת, כך עולה ההתחדשות, עם כל זה לא לבד ההנהגה הזו תפעל, רק "זאת" עולת וכו', כי ישנה גם ההנהגה התורני לשנות העתים לטובה על ידי מעשים טובים של ישראל, עד כאן דבריו הקדושים (י).

ועל פי דבריו הקדושים אפשר לומר שזהו ענין כוונת חנוכה, שהרי שמיני רומז לתורה כפי דברי המהר"ל מפראג הנ"ל ז"ע. וממילא נמצא טעם לשבת על כינוי היום הזה בשם "זאת חנוכה", לרמז על כח התורה שעל ידה היה עיקר הנם. ומאותו הטעם קוראים ביום זה בתורה "זאת" חנוכה המזבח, רמז לכח התורה לפי דברי רבינו המגיד ממעזריטש ז"ע.

(יב) **ובזה** אמרתי להוסיף להבין דברי הגמרא בגיטין (דף ז ע"א) על הפסוק (יחזקאל כ"א, ל"א) כה אמר ד' וכו' זאת לא זאת. ופריך בגמרא: מאי זאת לא זאת, דריש ר' עזרא וכו' בשעה שאמר הקב"ה לישראל (יחזקאל כא, לא) הסיר המצנפת והרים העטרה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה 'זאת' להם לישראל שהקדימו לפניך בסיני נעשה לנשמע, אמר להן 'לא זאת' להן לישראל שהשפילו הגבוה והגביהו את השפל, והעמידו צלם בהיכל", ע"כ. והדברים כפלא, מנין לו שזה מרומז במילים "זאת לא זאת".

אמנם לפי דבריו הקדושים של המגיד בענין "זאת", דהיינו ההתנהגות בכח התורה, נכונים מאד הדברים, כי אמרו מלאכי השרת "זאת" לישראל שהקדימו נעשה לנשמע, והיה להם כח התורה, וכי "זאת" היא ההנהגה. והשיב להם ש"לא זאת" היתה ההתנהגות, כי הרי השפילו הגבוה והעמידו צלם בהיכל, ולכן לא הגבירו כח התורה, וממילא "לא זאת".

ועל כן בימי החנוכה הקדושים צריך האדם לקבל על עצמו עול תורה, שעל ידה היתה הישועה בימים ההם, ובאורה לנו אור שנוכה לנפים ונפלאות ולגאולה שלימה בעגלא ובזמן קריב.

והנה כח התורה היא בבחינת קרבנות, וכמו שאמרו ז"ל סוף מנחות "כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה", ופירש רש"י "שתלמוד תורה מכפר". ואדרבה מעלת התורה היא עוד למעלה מן הקרבנות, כמו שאמרו חז"ל (שבת ל. א) "חשוב עלי יום אחד שאתה עוסק בתורה יותר מאלף עולות וכו'". אמנם כמו שקרבנות הם בבחינת מסירת נפש, וכמבואר ברמב"ן ז"ל פרשת ויקרא בענין הקרבנות (א. ט), וכן בספר החינוך במצות הקרבנות (מצוה קטז ועוד), כמו כן לימוד התורה צריך להיות במסירת נפש.

ועיין מה שכתב זקני הקדוש בחיים ושלום פרשת תצוה "ויקחו אליך שמן זית" (מובא לעיל, ליל ו) רומז לחכמת התורה, "זך" בלי שמרים ודעות נפסדות, "כתית למאור" היינו כתית ולב נשבר, ועל ידי זה "להעלות נר תמיד" היינו הג' יחודים תלת קשרים שהם בנימטריא נ"ר כנודע, ויהיה תמי"ד לבנין עדי עד, כן יהי רצון, עיין שם בדבה"ק. וכן איתא באור החיים הקדוש (פרשת צו) על הפסוק (ויקרא ז. לו) "זאת התורה לעולה", שלימוד התורה צריך להיות לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה, ועל ידי זה הוא לעולה ולמנחה וכו', עיין שם. וכן איתא בספר הקדוש אור יצחק (ריש פרשת במדבר), ותמצית דבריו, שהתורה הקדושה שרשה גבוה מעל גבוה, ומי שדבוק בשורש ומקבל מן השורש אין אצלו ספיקות, ורק מחמת הדינים שהם בתוך הטבע באים לידי ספיקות, עיין שם.

ומבואר מכל הנ"ל, שכדי להגיע לבחינת התורה האמיתית למעלה מן הטבע, יש ללמוד בקדושה ובטהרה. ובה משיגים אור התורה, היפך קליפת החשך והשכחה קליפת היונים, והיונים הסמאים רצו להביא

בחנית שכחה דתורה, דהיינו להוריד את ישראל ממדריגתם שלמעלה מן הטבע, ולהביאם לבחנית הטבע, ששם יש שכחה וספיקות, כדי שיהיה מקום להם ולשלטונם. והשם יתברך הפר עצתם ומסר זדים ביד עוסקי תורתך, על ידי הכהנים הקדושים שלמדו את התורה בבחנית הגבוהה בחנית 'בנים', ובכת זה הכניעו כחות החשך והשכחה של היונים. ולכן קבעו ח' ימים לרמוז על כת התורה שהיא במספר שמונה, ופרסומי ניסא בנרות, ששמן הוא האור עצמו הרומו לחכמת התורה, כמו שאמרנו למעלה בשם מהר"ל מפראג וזקני בחיים ושלום, וכן איתא באור החיים הקדוש (שמות כז, כד"ה ויקחו) ששמן זית מרמוז לחכמת התורה.

נזכה מבואר מה שכתב בבני יששכר שימי החנוכה הם ימי חינוך לבנין הבית שלעתיד, דימי החנוכה מרמזים על כת התורה שעל ידה היתה התשועה, ועל ידי לימוד תורה לשמו יתברך בבחנית הגבוהה נזכה לבנין הבית שלעתיד הנקרא בית, כמו שאמרו חז"ל (פסחים פה, א) "כיעקב שקראו בית", וכמבואר למעלה בשם זקני הקדוש זי"ע, דעל ידי כת התורה לשמה נזכה להעלות נר תמיד שיהיה בנין עדי עד. ולכן מובן השייכות שאנו אומרים בימי החנוכה (תהלים מזמור ל) "מזמור שיר חנוכה הבית", דעל ידי הארת נס חנוכה - שעל ידי כת התורה, נזכה לבנין בית מקדשנו ותפארתנו.

ויהי רצון שנוכה ללמוד תורת ד' בקדושה ובטהרה, ויהיה ח' שלם וכסאו שלם ויקוים בנו (בבא בתרא ג, א) גדול יהיה הבית האחרון הזה, בית נכון ונשא, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ציון לנפש, חיה

לזכר עולם תחי' נשמת אמי מורתי הרבנית הצדיקת מנוע תרשימים
קדושים וטהורים, בת יחידה לזקני כ"ק אדמו"ר בעל מנחת אלעזר זצ"ל

מרת חיה פרוכא רבקה ע"ה

שנקטפה באמצע ימיה, בשעה שמאיד ה"י צריכים לה, ומאז באהט
גלקחת, חשך עולם בעדיננו, עד כי ישוב להחיותנו.

נמפרת ביום כ"ו ניסן

ת. נ. צ. ב. ת.

ברכת תורה

לתרב חנאון הצדיק איש האשכולות והחסדות אוצר המדות
ב"ק בתד"ת פאר מקדושים כש"ת

מוה"ר ר' אתרן בערנשטיין שלימ"א

חותן רבינו האבדק"ק סונקאטש שליט"א
ר"ם דישיבת חיי עולם בירושלים עיה"ק תובב"א

אשר עזר לנו לסדר הדברים אשר אנו מדפיסים

זכות התורה תעמוד לו ולזרעו לטובה בכל העניים
עד ביאת בן דוד במהרה דיין

ה מ ו " ל

• • •

ברכת תורה

להרבני החסיד המפואר יראת ד' היא אוצרו, דולה ומשקה סתורת רבו,
אשר זכה ליצוק מים ע"י ב"ק אדמו"ר בעל דרכי תשובה וי"ע
ואחריו על בני ממלא מקומו ב"ק אדמו"ר בעל פנחת אלעזר וצ"ל

כש"ת מוה"ר חיים דוב סונקאטש שליט"א

בעד מסירתו הנחלה לטובת בנין הישיבה ובית צדיקים
זכות רבות"ק תעמוד לו ולביתו להאריך ימים ושנים בטוב ובנעימים

ה מ ו " ל

ברכת תורה

להרבני החסיד המפואר, איש המזכ והחסד,
שמו מפארים, בשער בת רבים
תלמיד כ"ק אדמו"ר בעל מצות אלקור וצוק"ל
כש"ת מוה"ר חיים נחום מערמלשטיין נ"י

בעד פייץ הרבה והרפסת זה הספר
ובער מפנינו הגדולה המצבת הישיבה תמיד בכל עת ובכל שעה
זכות המה"ק ז"ע תעשה לו יורעו להתברך בכל פילי המיטב
ת מ ו " ל

לזכר עולם

נשמת האשה החשובה והצנועה, אשר עברה הרבה בסכירת נפש
להחזיק לומדי תורה גם גדול חלקה להקמת בית צדיקים אשר
שם ישקו העוררים

מרת פייגע בת ר' מאיר ז"ל
מעיר קליוולענד

ת נ צ ב ת

ברכת תורה

לחנני הספואר תבן הנדל מאחיו, הנניד הנכבד
תלמיד מנהג לכ"ק אדמו"ר בעל מנהג אלעזר וצ"ל

כש"ת מוה"ר אהרן הבהן רוטמאן נ"י
סעיר לאב-אנ'לעס יצ"ו

בעד סיוע הרסה להדפסת זה הספר
ובעד מסירתו הנדלה למוכת הישיבה תמיד בכל עת ובכל שעה
זכות רבוה"ק זי"ע תעמוד לו ולורעו להתברך בכל סילי דמיסב

ה פ ו " ל

* * *

ברכת תורה

לחנניד הספואר ותנכבד איש טוב וחסד רב פעלים כש"ת

מוה"ר שלמה פרנקעל נ"י
סעיר לאב-אנ'לעס

בעד סיוע הרסה להדפסת זה הספר
ובעד מסירתו הנדלה למוכת הישיבה תמיד בכל עת ובכל שעה
זכות רבוה"ק זי"ע תעמוד לו ולורעו להתברך בכל סילי דמיסב

ה פ ו " ל

ברכת תודה

לתנ"ך המפואר והנכבד איש מוב וחסד רב פעלים כש"ת
מוה"ר שלמה גרוס נ"י
מניו יארק
בעד סיוע חרטה להדפסת זה הספר
ובעד מסירתו הגדולה למופת הישיבה תמיד בכל עת ובכל שעה
זכות רבוה"ק זי"ע תעמוד לו ולורעו להתברך בכל מילי דמיטב
ה מ ו " ל

* * *

ברכת תודה

להני תרי אחים תנ"כיים הנכבדים, לכל דבר שבקדושה הם ראשונים,
ועמודי ישיבתנו הם בונים
כש"ת מוה"ר משה ווייס נ"י
כש"ת מוה"ר דוב ווייס נ"י
מנה"ל לאגודת ישראל
בעד סיוע להדפסת זה הספר
ובעד מסירתם למופת הישיבה תמיד בכל עת ובכל שעה
זכות רבוה"ק זי"ע תעמוד להם ולורעם להתברך בכל מילי דמיטב
ה מ ו " ל

סדר

הדלקת

נר חנוכה

קודם ההדלקה מזמרים:

לְמִנְצַח בְּגִינֹת מְזֻמֹּר שִׁיר: אֱלֹהִים יַחֲנֵנוּ וַיְבָרְכֵנוּ, יְאֵר פָּנָיו
אֵתָנוּ, סֵלָה: לְדַעַת בְּאֶרֶץ דְּרָכָהּ, בְּכֹל גּוֹיִם יִשְׁוַעְתָּהּ:
יִדְוֹךְ עַמִּים אֱלֹהִים, יִדְוֹךְ עַמִּים כָּלָם: יִשְׁמְחוּ וִירְנֵנוּ לְאֲמִים, כִּי
תִשְׁפּוּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל, וּלְאֲמִים בְּאֶרֶץ תִּנְחֵם סֵלָה: יִדְוֹךְ עַמִּים
אֱלֹהִים, יִדְוֹךְ עַמִּים כָּלָם: אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ, יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים, וַיִּירְאוּ אוֹתוֹ כֹּל אֲפָסֵי אֶרֶץ:

תפלה קודם הדלקת נר חנוכה

שתיקן כ"ק מרן אדמו"ר בעל בני יששכר זי"ע ועכ"י

לְשֵׁם יַחֲדָה קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתָהּ, בְּדַחֲלֵנוּ וּדְחִימוֹ וּדְחִימוֹ
וּדְחִימוֹ, לְיַחַד שֵׁם י"ה בּו"ה בְּיַחְוָדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כֹּל יִשְׂרָאֵל.
הֲנִי מִכּוֹן בְּהַדְלַקַת נֵר חֲנֻכָּה לְקִים מִצְוֹת בּוֹרְאֵי כָאֲשֶׁר צִוִּינוּ חֻמְיָנוּ
זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה לְתַקֵּן אֶת שׁוֹרְשָׁהּ בְּמָקוֹם עֲלִיוֹן.

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיְהֵא חֲשׁוֹב וּמַקְבֵּל
וּמַרְצֵה לְפָנֶיךָ מִצְוֹת הַדְלַקַת נֵר חֲנֻכָּה כְּאֵלּוּ כּוֹנְנֵי כֹל הַפְּנוּת שְׁכּוֹנוֹ
הַכֹּהֲנִים מִשְׁרְתֵי הַשֵּׁם בְּעַת אֲשֶׁר הָעָרוּ לְפָנֶיךָ נִפְשָׁם בְּשִׁבְלֵי כְבוֹד
שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עוֹרֶרְתָּ נִצְחָה
עֲלֵיהֶם לְנֹצֵחַ אֶת אוֹיְבֵיהֶם וּלְנֹצֵחַ עַל מְלָאכַת בֵּית יְהוָה, וְהֲנִי עוֹשֶׂה
עַל דַּעַתְם וְעַל כּוֹנְנֵתְם וְעַל דַּעַת כֹּל הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים שֶׁהֵיוּ בְּאוֹתוֹ
הַדּוֹר שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם נִסִּיךָ וְזָכוּ לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים, וְעַל דַּעַת כֹּל
הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים שֶׁבְּדוֹרוֹתֵינוּ, וּפִי כְּפִיהֶם וְעֲשִׂיתִי כְּעֲשִׂיתָם.

וּבְזִכּוֹת הַמִּצְוָה הַזֹּאת תִּזְכְּנוּ לְנֹצֵחַ אֶת אוֹיְבֵנוּ וּלְנֹצֵחַ עַל מְלָאכַת בֵּית
יְהוָה, וְגַלָּה כְבוֹד מַלְכוּתְךָ עֲלֵינוּ מִהֲרָה וְלֹא יִמּוּשׁ הַתּוֹרָה מִפָּנֵינוּ וּמִפִּי
זֶרְעֵנוּ וּמִפִּי זֶרַע זֶרְעֵנוּ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם, וְנִזְכֶּה לְבָנִים [וּבְנֵי בָנִים]
תְּלַמִּידֵי חֻמְיָם [וְיִרְאֵי הַשֵּׁם], אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו
 בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת, מלך על כל העולם כולו
 בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזה על
 כל יושבי תבל ארצה, וידע כל פעול כי אתה פועלתו ויבין כל יצור
 כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפ"ו (בגימטריא חנוכה) יהנ"ה
 אלה"י ישראל מלך ומלכות"ו בכ"ל משל"ה (בגימטריא כ"ו פעמים חנ"ה
 אותיות חנוכה, ובגימטריא מתתיה"ו ב"ן יוחנ"ן כה"ן גדו"ל חשמנא"י ובני"ו),
 אמן נצח סלה ועד:

**ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם,
 אשר קדשנו במצותיו, וצונו להדליק נר חנוכה:**

**ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם,
 שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:**

בליל ראשון מברך שהחיינו:

**ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם,
 שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:**

אחר גמר ההדלקה אומר:

הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל
 הנפלאות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים,
 וכל שמונת ימי חנוכה, הנרות הללו קדש, ואין לנו רשות
 להשתמש בהן, אלא לראותן בלבד, כדי להודות לשמך על
 נפלאותיך ועל נסיה ועל ישועתך:

ואומר ז' פעמים:

**וַיְהִי נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:**

**יֵשֵׁב בְּסֵתֶר עֲלֵינוּ בְּצֵל שְׂדֵי יִתְלוֹנוּ: אָמַר לַיהוָה מַחְסֵי וּמְצוֹנֹתַי אֱלֹהֵי
אֲבֹתַי בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילֵךְ מִפֶּחַ יְקוֹשׁ מִדְּבַר הַנּוֹת: בְּאֲכֻרְתּוֹ יִסֹּךְ לָךְ
וְתַחַת כְּנָפָיו תִּחְסֶה צָנָה וְסִחְרָה אֲמַתּוֹ: לֹא תִירָא מִפֶּחַד לֵילָה מִחַץ יְעוֹף
יוֹמָם: מִדְּבַר בְּאִפֶּל יִהְיֶה מִקְטֵב יִשׁוּד צְהָרִים: יִפֹּל מִצִּדֶּךָ אֵלֶיךָ וְרִבְבָּה
מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגַּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תִּבְטֹחַ וּשְׁלָמַת רַשְׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה
יְהוָה מַחְסֵי עֲלֵינוּ שְׂמַת מְעוֹנֶךָ: לֹא תֵאָנָה אֵלֶיךָ רָעָה וְנִגַּע לֹא יִקְרַב
בְּאַהֲלֶךָ: כִּי מִלְּאֲכָיו יִצְנָה לָךְ לְשִׁמְרֶךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל פְּפִים יִשְׁאֹנֶךָ פֶּן
תִּגּוֹף בְּאֶבֶן רִגְלֶךָ: עַל שַׁחַל נִפְתֹּן תִּדְרֹךְ תִּרְמָס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חֲשַׁק
וְאִפְלִטָהוּ אֲשׁוּבָהוּ כִּי יִדַּע שָׁמַי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֶהוּ עִמּוֹ אֲנֹכִי בְּצָרָה
אֲחַלְצָהוּ וְאֲכַבְּדָהוּ: אֲרֹךְ יָמִים אֲשִׁבִּיעָהוּ וְאִרְאֶהוּ בִישׁוּעָתִי: אֲרֹךְ יָמִים
אֲשִׁבִּיעָהוּ וְאִרְאֶהוּ בִישׁוּעָתִי:**

שם המחבר חתום בראשי החרוזים מרדכי חזק:

**מְעוֹז צוּר יִשׁוּעָתִי לָךְ נָאָה לְשִׁבְתָּ, תִּפְלוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי וְשֵׁם
תּוֹדָה נִזְבַּחַת, לָעֵת תִּכְיֶין מִטְּבַח מִצָּר הַמְּנַבַּח, אֲזִי אֶגְמֹר
בְּשִׁיר מִזְמוֹר הַנִּכְבֵּת הַמְּנַבַּח:**

**לְעוֹת שְׁבָעָה נִפְשֵׁי בִיגוֹן כִּחֵי כִלָּה, חַיִּי מְרֹרוֹ בְּקוֹשֵׁי
בְּשַׁעְבוֹד מַלְכוּת עֲגָלָה, וּבִידּוֹ הַגְּדוּלָּה הוֹצִיא אֶת הַסְּגָלָה,
חֵיל פְּרָעָה וְכָל זֶרְעוֹ יִרְדּוּ בְּאֶבֶן בְּמִצּוֹלָה:**

**דְּבִיר קֹדֶשׁוֹ הִבִּיאֵנִי וְגַם שֵׁם לֹא שִׁקְטָתִי, וּבֹא נֹגֵשׁ וְהַגְּלֵנִי
כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי, וַיִּזֵּן רַעַל מְסַכְתִּי בְּמַעַט שְׁעֵבֶרְתִּי, קִיץ בְּבֹל,
זֶרְבָּבֶל, לְקִיץ שְׁבָעִים נוֹשָׁעָתִי:**

כָּרוֹת קוֹמַת בְּרוּשׁ בִּקֵּשׁ אֶגְגִּי בֶן הַמִּדְתָּא, וְנִהְיֶתָה לֹא לָפֶח
וְלַמּוֹקֵשׁ וְגֵאוֹתוֹ נִשְׁבָּתָה, רֹאשׁ יְמִינִי נִשְׁאֵתָ, וְאוֹיֵב שְׁמוֹ
מַחִיתָ, רַב בָּנָיו וְקִנְיָנָיו עַל הָעֵץ תִּלִּיתָ:

יְוֹנִים נִקְבְּצוּ עָלַי אֲנִי בִימֵי הַשָּׁמַיִם, וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלִי
וְטָמְאוּ כָּל הַשָּׁמַיִם, וּמִנּוֹתַר קִנְקִנִּים נַעֲשֶׂה גַם לְשׁוֹשְׁנִים,
בְּנֵי בִינָה יְמֵי שְׁמוֹנָה קָבְעוּ שִׁיר וְרִנָּנִים:

חֲשׂוֹף זְרוּעַ קִדְשֶׁךָ, וְקָרַב קִיץ הַיְשׁוּעָה, עֲשֵׂה נָא לָמַעַן שְׁמֶךָ,
לִהְיוֹת לָנוּ תְּשׁוּעָה, כִּי אַרְכָּה לָנוּ הַשָּׁעָה, וְאֵין קִיץ לְיְמֵי
הַרְעָה, דַּחַח אֲדָמוֹן בָּצֵל צִלְמוֹן הָקָם לָנוּ רוּעָה שְׁבָעָה:

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: אֲרוּמָמָךְ יְהוָה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׁמַּחַת
אֲבִי לִי: יְהוָה אֱלֹהֵי שׁוֹנְעֵתִי אֵלֶיךָ וְתִרְפָּאֲנִי: יְהוָה הֶעֱלִיתָ מִן
שְׁאוֹל נַפְשִׁי חֲיִיתָנִי מִיָּרֵדִי בּוֹר: וּמָרוּ לִיהוָה חֲסִידָיו וַהֲדוּ לְזִכָּר קִדְשׁוֹ: כִּי
רָגַע בְּאִפּוֹ חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ, בַּעֲרַב יֵלֵין בְּכִי וְלִבְּקָר רָנָה: וְאֲנִי אֲמַרְתִּי בְּשִׁלּוֹי
בַּל אֶמוּט לְעוֹלָם: יְהוָה בְּרָצוֹנָךְ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עוֹ, הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הֵיטֵי
נִבְהַל: אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא וְאֵל אֲדָנִי אֶתְחַנֵּן: מַה בָּצַע בְּדַמִּי בְּרַדְתִּי אֵל
שִׁחַת הַיּוֹדֶךָ עֶפֶר הַגִּיד אֲמַתְךָ: שָׁמַע יְהוָה וַחֲנֻנִי יְהוָה הִיָּה עֲזָר לִי: הִפְכָּתָ
מִסִּפְדִּי לְמַחוֹל לִי פִתַּחְתָּ שְׁקִי וְתִאֲזַרְנִי שִׁמְחָה: לָמַעַן יִזְמַרְךָ כְּבוֹד וְלֹא
יָדָם יְהוָה אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲוֹדָךָ:

חיברו המקובל הרמ"ד זצ"ל, ושמו חתום בראשי תיבות: אני משה זכות יצ"ל.

אֲזַר הַגָּנוֹן בְּלוֹבֵן הַמַּחְשׁוּף, אֲצִילִי קִדְשׁוֹ לֹא רוּחַ יִכְסּוּף, אִישׁ עַל
דָּגְלוֹ כְּסוּף יִכְסּוּף, לְתַקְנֵת חוּט זוֹהַר
אֵין סוּף:

נָטַע שַׁעֲשׁוּעִים שֵׁם אֶצְלוֹ אֲמוֹן, שׁוֹבַע צַחְצַחוֹת גָּנוֹי הַמַּטְמוֹן, נוֹצַר
עוֹלָמִים וְכָל הַהֲמוֹן, לְכָל שָׂכָל וְלְכָל
אָדָם קִדְמוֹן:

יִצְקָן אֲדָנִים שֵׁם בְּמָרוּמִים, רָאשֵׁי עַמּוּדִים וְשִׁבְעָה קִיָּמִים, כֶּסֶם נָכוֹן
כֶּסֶם מַלְכוּת עוֹלָמִים, אִנּוּהָ לְמוֹשֵׁב

מְוַכְתֵּר בְּכֶתֶר לֹא נִדְעָ אֵינָהּ, נֹצֵר חֶסֶד וְקוֹנֵה הַכֹּל וּמַחֲיָה, אֶרֶץ
אֲפִים אֶל רַחוּם הִיָּה, כִּהַּ תֹּאמַר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל

שִׁלְכָה טוֹב כּוֹנֵן לְנַפְשׁ חַיָּה, אַתָּה אֲבִינוּ רַב הַעֲלִילָיָה, הָאִיר נְתִיבוֹת
חֲכָמָה וְתוֹשִׁיָה, אָבֵא כֶסֶם אוֹדָה

הַצֹּר הַשׁוֹלֵט עַל כָּל הַבְּרוּאִים, מִבֵּין פְּתָאִים מִשְׁפִּיעַ לְנִבְיָאִים,
פֶּתַח שַׁעֲרֵי בִינָה וְהַפְּלָאִים, אָבֵא בְּגִבּוּרֹת אֲדָנִי

זְכוֹר חֶסְדְּךָ לְיִשְׂרָאֵל, לָתֵת גְּדֻלָּה לְדָדִל שׁוֹאֵל. מִגֵּן אֲבָרָהֶם שִׁלַּח נָא
גּוֹאֵל, וְקִרְאתָ שְׁמוֹ עִמָּנוּ

כַּבִּיר חֲזָק עֲדָתְךָ תוֹהִים, מַעֲזוֹ גְבוּרָתְךָ רַעֲיוֹנָה רוֹהִים, פֶּחַד יִצְחָק
הַצֵּל הַנּוֹהִים, יִנְדַּע כִּי אַתָּה

וְתִיק זְכוֹר מַעֲמַד סִינִי, בְּהַגְלוֹת תַּכְפָּאֲרְתָּךְ לָעַם אֲמוֹנִי, אֲבִיר יַעֲקֹב
שָׁמַע בְּקוֹל תַּחֲנוּנִי, וְאֲנִי תַפְלֵתִי לָךְ

תְּמוּדָה רַגְלִיךָ עַל כֶּסֶם הַפְּלָאוֹת, בְּנִצְחָה הוֹדְךָ עֲנִי נִוְרָאוֹת, כִּימִי
מִשָּׁה וְאַהֲרֹן עָשָׂה לְטוֹבָה אוֹת, אַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים

יְקִיר אֲמוֹר לְצִרוֹתֵי דִי, נִוְהַג כְּצֶאֱן יוֹסֵף הוֹסֵף מַחֲמַדִּי, יִסֵּד בְּצִיּוֹן אֶל
חֵי יִקְרַת יְסוּדִי וְנִחַלַת עֲרִיצִים

צֶמַח בְּמַלְכוּת יִרְאוּ עֵינֵי, עַמּוֹ אֲלֵיהֶם קִנְאִי בֶן קִנְאִי, מִגֵּן דָּוִד
הַקָּשֶׁב שִׁיר רַנְנִי, לְמַעַן שִׁמְךָ

וְזִיו שִׁפְעֶךָ לְשָׂרְפִים תִּבְיֵא, עַל חַי"ת וְאוֹפָנִים בְּדַגְלֶיךָ תִּצְבֵּיא,
שׁוֹבַע שְׂמֵחוֹת תִּבְיֵא לְאַרְץ הַצִּבִּי, יִהְיֶה לְרִצּוֹן אֲמִרִי כִּי וְהִגִּינוּ לְבִי:

אמת ויציב ונכון וקיים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא
ואדיר ומתקן ומקבל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד:
אמת, אלהי עולם מלכנו, צור יעקב מגן ישענו, לדר ודר הוא קים, וישמו
קים, וכסאו נכון, ומלכותו נאמנותו לעד קימת: ודבריו חיים וקיימים,
נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים. על אבותינו ועלינו, על בנינו ועל
דורותינו, ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים, דבר טוב וקים לעולם ועד: אמת ונאמנה
חק ולא יעבר. אמת שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, מלכנו
מלך אבותינו, גואלנו גואל אבותינו, יוצרנו צור ישועתנו, פודנו ומצילנו
מעולם הוא שמך, ואין אלהים זולתך:

עזרת אבותינו אתה הוא מעולם, מגן ומושיע להם ולבניהם אחריהם
בכל דור ודור: ברום עולם מושבך, ומשפטיך וצדקתך עד אפסי
ארץ: אמת אשרי איש שישמע למצותיך, ותורתך ודברך ישים על לבו:
אמת אתה הוא אדון לעמך, ומלך גבור לריב ריבם לאבות ובנים: אמת
אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון, ומבצעך אין לנו מלך גואל
ומושיע: אמת ממצרים גאלתנו יהוה אלהינו, ומבית עבדים פדיתנו: כל
בכוריהם הרגת, ובכורך ישראל גאלת, וים סוף להם בקעת, וזדים
טבעת, וידידים עברו ים, ויכסו מים צריהם, אחד מהם לא נותר: על זאת
שבחו אהובים ורוממו לאל, ונתנו ידידים וזמירות שירות ותשבחות,
ברכות והודאות, למלך אל חי וקים: רם ונשא, גדול ונורא, משפיל גאים
עדי ארץ, ומגביה שפלים עדי מרום, מוציא אסירים, ופודה עניים, ועוזר
דלים, ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו: תהלות לאל עלינו גואלם,
ברוך הוא ומברך. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה, ואמרו
כלם:

מי כמכה באלים, יהוה, מי כמכה נאדר בקדש, נורא תהלת עשה פלא:

